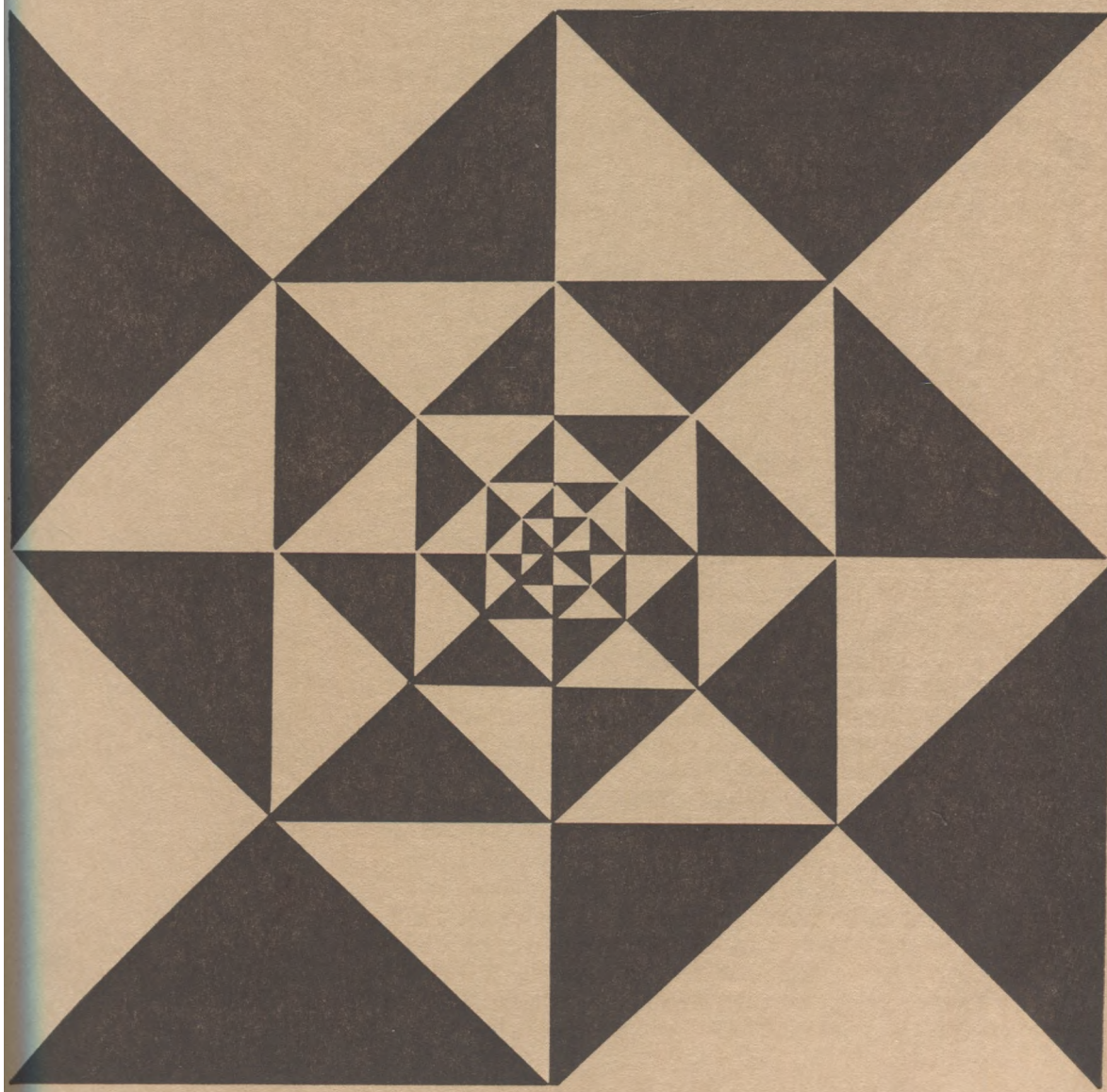

laiškai
lietuviams

1973
liepa-rugp.
july-aug.
7

KAM PIRMENYBĖ?	Juozas Vaišnys, S.J.	217
EILĖRAŠČIAI	Zenta Tenisonaitė	220
TIKĖJIMO PRARADIMO IR ATRADIMO KLAUSIMU	Jurgis Gylys	221
ŽVILGSNIS Į MENĄ (XV)	Feliksas Jucevičius	225
JĖZUITAI NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE (VII)	Br. Krištanavičius, S.J.	232
ŠVENTASIS SENELIS	Halina Mošinskienė	239
A.A. KAN. MYKOLĄ VAITKŲ PRISIMENANT	J. Venckus, S.J.	241
PAAUGLYS BĖGA IŠ NAMŲ	J. Stašinskas	242
NEGALIMA!	E. Pociuvienė	243
KADA ŽMOGUS SENSTA?	Medikas	245
LIETUVYBĖS ESTAFETĖ	M.D.E.	247
KALBA	J. Vaišnys, S.J.	249
LIŪNĖS SUTEMOS "BADMETIS"	Algis Dirda	250
TĖVYNĖJE	Danutė Bindokienė	251

Viršelis ir vinjetės — Jūratės Eidukaitės

**LAIŠKAI LIETUVIAMS — Tėvų Jėzuitų leidžiamas
religinės ir tautinės kultūros žurnalas.**

Redaktorius — Juozas Vaišnys, S.J. Redakcijos nariai:
Danutė Bindokienė, Marija Eivaitė, Algirdas Grigaitis, Vytautas
Kasniūnas, Algimantas Kezys, S.J., Nijolė Užubalienė.
Administracija: Petras Kleinotas, S.J., ir Aleksandra Likanderienė.
Adresas: 2345 W. 56th Street, Chicago, Illinois 60636.
Telefonas — 737-8400. Spaustuvė — Immaculata Press, Putnam,
Conn. 06260. Metinė prenumerata — 5 dol., atskiro numerio kaina
50 centų.

LAIŠKAI LIETUVIAMS (Letters to Lithuanians). Published
monthly except July and August, when bi-monthly, by the Jesuit
Fathers of Della Strada, Inc., 2345 W. 56th Street, Chicago, Illinois
60636. Yearly subscription \$5.00, single copy 50 cents. Second class
postage paid at Chicago, Illinois, and additional mailing office.

laiškai lietuviams

1973
liepa-rugp
july-aug
XXIV no 7

Religinės ir tautinės kultūros žurnalas

KAM PIRMENYBĖ?

JUOZAS VAIŠNYS, S.J.

Jau ir kasdieninis žmogaus gyvenimas yra sudėtingas: dažnai sunku nuspręsti, kurią iš daugelio galimybių pasirinkti. Dar daugiau šios rūšies problemų iškyla religiniame, tautiniame ir apłamai kultūriniame gyvenime. Vertybių gradacija žmogui kartais nelabai aiški: kas yra svarbiau, kam priklauso pirmenybė, ką pasirinkti?

Dabar, atostogų metu, kai yra daugiau laiko ramiai pagalvoti, norėtume atkreipti visų dėmesį į vieną svarbų klausimą, kuris iki šiol daugelio nėra suprstas, neįvertintas, o gal ir nustumtas į paskutinę vietą, — tai švietimo reikalai. Visi suprantame ir nuolat kartojame, kad jaunimas yra mūsų ateitis, kad nuo jo priklausys ir mūsų lietuviškosios išeivijos išlikimas, ir Lietuvos laisvė. Kiekvienam aišku, kad jaunimas, jeigu nori pasilikti aktyvus lietuvių bendruomenėje, turi lankyti lituanistines mokyklas, turi skaityti lietuviškas knygas ir laikraščius, kad galėtų laisvai lietuviškai kalbėti ir rašyti, nes, užmiršęs kalbą, anksčiau ar vėliau užmirš ir lietuviybę.

Tie, kurie dirba su jaunimu ir jį iš arčiau pažįsta, kartais labai susirūpinę ieško galimybių, kaip jį aprūpinti lietuviškais skaitiniais, ką daryti, kad norinčiam lietuviškai skaityti būtų ką paduoti į rankas. Kai matoma, jog čia, išeivijoje, išleistų skaitinių trūksta, pradedama galvoti apie knygas, dabar išleistas Lietuvoje. Jos yra be galo pigios, ir nėra jau taip sunku jų gauti. Bet kai kurie, tai išgirdę, pakelia didelę audrą spaudoje, nors gerai ir nesupranta, apie ką ten eina kalba. Jau ne kartą buvo spaudoje piktinamasi ir vis kartojama, kad Švietimo Taryba siūlo įvesti į mokyklas okupanto išleistus vadovėlius. Tokio dalyko *niekas niekuomet* nėra siūlęs nė minėjęs! Kas su tais vadovėliais yra šiek tiek susipažinęs, labai gerai žino, kad beveik visuose yra komunistinės propagandos. Iš pašalinių asmenų teko nugirsti, kad, jų nuomone, ir tokie propagandos prigrūsti vadovėliai nebūtų kenksmingi, nes mokytojas galėtų vaikams paaiškinti, kokia toji propaganda yra grubi ir pigi, kiek ten yra melo ir faktų iškraipymo. Tad jie mano,

Georges Rouault

Kristaus išjuokimas (1932)

kad tokiu būdu kaip tik vaikus būtų galima lengviau nuo komunizmo atgrasinti. Bet čia yra principo klausimas, ir Švietimo Taryba tų vadovėlių niekad nesiūlys.

Kai keliamas klausimas apie pasinaudojimą Lietuvoje išleistomis knygomis, kai Čikagoje akademikai skautai tas knygas Kaziuko mugės metu norėjo pardavinėti, tai ten ėjo kalba ne apie vadovėlius, o apie įvairias pasiskaitymo knygas ar gražiai iliustruotas knygeles mažiems vaikams, kuriose propagandos nėra su žiburiu nerasi. Prie Švietimo Tarybos buvo sudaryta speciali komisija, kuri tas knygeles peržiūrėjo ir atrinko tik tokias, kurios visiškai švarios. Tarp jų buvo daug ir tokių rašytojų veikalų, kaip Baranauskas, Valančius, Maironis, Pietaris, Mašiotas ir kiti nepriklausomybės laikais arba dar prieš nepriklausomybės atgavimą rašę visų mūsų branginami rašytojai, poetai, veikėjai.

Kai kurie sako, kad imti knygas iš Lietuvos bus skriauda mūsų išeivijos rašytojams — jiems nebus prasmės rašyti. Bet ar dabar jie daug rašo? Tiesa, turime vieną kitą neblogą vaikams ar jaunimui skirtą čia išleistą knygelę, bet toli gražu to nepakanka. Švietimo Taryba griebiasi visokių būdų paskatinti mūsų rašytojus, kad ką nors sukurtų jaunimui. Jau ji yra paskelbusi du konkursus. Pirmajame konkurse iš dešimt atsiųstų veikalų buvo rastas tik vienas, tinkamas jaunimui — Danutės Bindokienės "Mieste nesaugu". Antrasis konkursas jau daug geriau pasisekė: be premijuotos tos pačios D. Bindokienės apsakos, vardu "Parkas anapus gatvės", bus tuoj spausdinamos ir kitos trys: Julijos Švabaitės-Gylienės "Iš Gabriuko užrašų", Nijolės Jankutės-Užubalienės "Nuo devynių iki pirmos" ir Vlado Vijeikio "Saigūnas". Tiek pirmajam, tiek antrajam konkursui premijas davė Lietuvių Fondas, nes privačių mecenatų neatsirado. Kaip tik dėl šios priežasties ryžomės ir šį straipsniuką rašyti.

Kai skelbėme pirmąjį konkursą, buvo pranešta spaudoje, kad ieškomi mecenatai. Niekas neatsiliepė, savanorių neatsirado.

Tada pradėjome ieškoti, kreipdamiesi ir į privačius asmenis, ir į turtingesnes profesines organizacijas. Vieni teisinosi neturį pinigų, kiti sakė jau kitiems konkursams ar kitiems geriems tikslams davę arba rengiasi duoti.

Tikrai matome, kad įvairiems konkursams, konkursiukams ir kitokiems tikslams mecenatų atsiranda, bet jų niekaip negali surasti gal pačiam svarbiausiam tikslui — paskatinti rašytojus, kad duotų lietuviško rašyto maisto mūsų jaunimui. Pasakykite, ar tai nėra visiškas vertybių skalės pastatymas aukštyn kojom? Kartais savo pinigą aukojam ne ten, kur jis reikalingiausias, bet ten, kur bus daugiau sensacijų. Nieniekiname kitų konkursų, nepeikiame ir kitų labai gerų tikslų, bet manome, kad jaunimo aprūpinimas gerais skaitiniais yra svarbiausias už visus.

Paskutiniame konkurse Lietuvos Fondo skirtą 1000 dol. premiją laimėjo tik viena rašytoja, bet ir kiti trys buvo verti tokios pat tūkstantinės. Jiems būtume mielai davę, bet neturėjome. Rengiamės skelbti kitą panašų konkursą. Labai laukiame mecenatų. Kreipiamės ir į tuos, kurie spaudoje jau daug prirašė, kritikuodami Švietimo Tarybos veiklą. Parašykite dabar bent trumpą straipsniuką šia tema — paraginkite juo susidomėti tuos, kurie gali padėti savo pinigine auka. Čia jų doleriai tikrai duos didelius procentus — pratęs naujosios lietuvių kartos išeivijoje lietuviškumą.

Gal būt, reikėtų labiau susidomėti ir tais, kurie turi daug turto, bet nežino, kam jį palikti. Iš labai liūdnos praktikos žinome, kad nuolat ir nuolat koks nors pasitvirtinęs mūsų tautietis nukeliauja į amžinybę, o jo sunkiai uždirbti doleriai — į svetimųjų kišenę. Jų nekaltiname bloga valia, bet neprisirengimu, nepakankamu mūsų degančių lietuviškų reikalų supratimu. Jiems reikalinga pagalba, patarimas, paraginimas.

Tad, užuot bereikalingai kritikavę kitų veiklą, verčiau nukreipkime ir savo materialines gėrybes, ir dvasinę energiją ten, kur labiausiai reikia.

ZENTA TENISONAITĖ

TERRA INCOGNITA

Šiandien aš ateinu kaip kūdikis,
kuris klastos ir melo dar nežino.
Mano širdy balta gėlė pražydo —
vaikiškai nekalto džiaugsmo ir vilties.

Pro violetiniai melsvas miglas einu,
ieškodama šalies, kurioj nei laikas,
nei žmogus iliuzijos sparnų ir
vizijos sapnų nėra palietęs.

Šiandien mano išlaisvinta siela
kaip vyturys padangėje dainuoja.

HELLEBORUS NIGER

(skirtas Vaciei P.)

Helleborus niger raudonai pražydo,
saulę paviliojo laimės pažadais.
Ar meni baltuojant berželius beržyno,
vėjui vos kvėpuojant vakarais žaliais?

Turmalino jūra, saulė kaip topazas,
kalnai ametisto — pasakų šaly.
Sidabrinis smėlis ir sapnu oazės
supasi svajonės šviesos svaiguly.

Helleborus niger raudonai pražydo,
širdin įsiliejo ilgesys aitrus.
Ar meni kukuojant girioje iš ryto
raibąją gegutę, dobilų laukus?

Turmalino jūra burtais žavi tylą,
ant bangų linguoja kaspiniai balti.
Sparnais suplasnoję debesys pakyla,
mirga laumės juostos raštai amžini.

Helleborus niger raudonai vis žydi,
dega saulės gaisras ant šakų žalių.
Ar pavasarį tu mintyse palydi
tėviškėn toli, prie Baltijos krantu?

Turmalino jūra, saulė kaip topazas,
kalnai ametisto — pasakų šaly.
Sidabrinis smėlis ir sapnu oazės
supasi svajonės šviesos svaiguly.

Saulė kaip topazas gelsvą auksą plukdo
į brangią tėvynę gintaro dainų.
Niekam nesakysiu, kad ant mariu dugno
sakmių ir svajonių aidais gyvenu.

ŽEMĖS ELEGIJA

(dingusiam Lilio kaimui)

Ruduo vangias vagas išvaro.
Ir vasaros rusvi dirvonai
dega ir dejuoja be atolo.

Aš negailu žiūrėt tau į rankas...
Kai plūgas be artojaus,
kai nebeplaukia vasarojus,
ir vėjas vien vargonais groja...

Aš negaliu žiūrėt tau į akis...

Ruduo uždarė tau duris. Išvijo.
Šuva nelojo. O aš, negavusi nakvynės,
paklystu prie atominės centrinės.

Nėra arimų nei namų. Bažnyčios
bokštas vienišas dar kyšo smėlyje.
Pusiau užpiltas rymo. Vėliava juoda.

Ar tu atsimeni, kaip žydi žalias linas?
Ar obelaitės rausvą žiedą dar matei?
Ruduo palieja skysta alavą ir šviną.
Ir sutepa takus juoda lipnia alyva.

Mano burna pajunta žvyro kartų
žalvarinį skonį. O tu užmerk akis
ir eik šalin.

Gimtosios žemės saujos nepamiršk!...

Paimk ir eik!...

TIKĖJIMO PRARADIMO IR ATRADIMO KLAUSIMU

("Laiškų Lietuviams" konkurse premijuotas straipsnis)

JURGIS GYLYS

Visais laikais daugiausia buvo diskutuojami tikėjimo ir religijos klausimai. Paviršutiniškai žiūrint, atrodo paprasta, o iš tiesų tai yra pati sunkiausia žmogaus ir visos žmonijos problema.

Todėl ir svarstymas, kaip tikėjimas prarandamas ir kaip jis vėl atrandamas, yra tiek sunkus, kad niekas negali manyti esąs jį išsamiai išnagrinėjęs ir neginčijamai teisingai išsprendęs.

Atskiras individas yra lyg atskiras pasaulis. Jo nepažinęs, gali ir neteisingai spręsti, kaip jis pasielgtų kurioj nors situacijoje.

Bandykime peržvelgti kelias gyvenimo iškarpas.

1. Saulėlydžio metu ataidėjus bažnyčios varpams į kaimo laukus, tėvas ir motina žegnodavosi ir sukalbėdavo "Viešpaties Angelą". O jų suaugę vaikai? Rodos, tų varpų gaudimo nė negirdi...

2. Vienas pamiškės ūkininko sūnus išėjo į kunigus, o kitas jau gimnazijoje išipainiojo į kraštutinius kairiuosius, žavėjosi ir skelbė berno kultą. Studentaudamas jis jau dirbo pogrindyje. Jo veikla buvo sekama. Atsiradus aiškiems jo veikimo įrodymams, buvo padaryta krata. Kaltininkas suspėjo pasprukti. Grįžo Lietuvon jau su raudonaisiais. O vieną vakarą jis pasibeldė į savo brolio kunigo duris.

— Ateini suimti? — paklausė kunigas.

— Pasislėpti atvykau, — tarė susijaudinęs jaunuolis.

— Tai kas atsitiko? Ar jau esi nemaloningas? — giliai atsidusęs, paklausė dvasiškis.

— Iš niekieno nemalonių neprašiau, — atšovė paklaustasis. — Sakyk, ką tėtė su mama apie mane galvoja?

— Tai jų dar nematei?

— Nedrįstu jiems pasirodyti...

— Jie mano, kad tu žuves.

— Tai gerai, tegu geriau mano, kad aš žuves... — tyliai ištarė jaunuolis.

— Tavo jaunesnysis brolis suimtas...

— Už ką gi jis?

— Kas žino už ką? Gal paleis? Užvakar dar buvo kalėjime. Gal gali padėti?

— Ką gi aš galiu padėti? Gal ir patsai greit ten atsidursiu...

— Tai ar tu jau neberaudonas? — paklausė nustebeęs kunigas.

— Jei nori žinoti, brolau, tai aš raudonas iš gėdos. Kalbu tau iš širdies — aš jais nusivyliau...

3. Baigiantis misijoms, klausyklos apgultos norinčių atlikti išpažintį.

Kai kiti nuo klausyklos pasitraukia susikaupę, net susigraudinę, vienas jaunas inteligentiškas, doro gyvenimo vyriškis susinervinęs pakyla, išeina iš bažnyčios ir daugiau nebesugrįžta... Nuodėmklausio paklaustas, ar pasižada daugiau nebensidėti, suabejojo... Jam atrodė, kad tai būtų didelis nusikaltimas, jei savo pažado nenusidėti jis negalės ištesėti. O ar ištesės?

Nuo tos dienos vyriškis daugiau išpažinties nebeina. Bažnyčią jis lanko tik šeimos arba giminių šventėse. Bažnyčia jam šalta kaip kapas. Čia jis nebegali susikaupti, negali paskęsti maldingoje nuotakoje. Bažnyčią jis remia, atiduodamas savo dešimtinę, bet meldžiasi tik savo vienatvėje, jausdamasis laimingas, kad gali bendrauti su Dievu be jokių tarpininkų.

4. Per keletą metų tuo pačiu šv. Mišių metu ir beveik toje pačioje vietoje matyti sėdinti su mažais vaikučiais šeima. Jie visi drauge meldžiasi, rimtai susikaupę skaito maldaknyges, gieda, priima šventą Komuniją.

Dabar jau matyti tik vieni tėvai. O kur jų jaunimas? Ar dar miega, ar jau visai nenori į bažnyčią ateiti? Ir ar jie apamai

kada nors meldžiasi? Kas gi su jais atsitiko?

Tos paprastos gyvenimo iškarpos turėtų pasakyti, kad tikėjimas žmogui yra labai subjektyvus atributas, jo intymaus pasaulio turinio dalis. Kol jisai pats neatsiveria viešumai, tol negali apspręsti jo tikėjimo. Tik pats individas gali autoritetingai ir tikrai kalbėti, kodėl jis tiki ar netiki, kas jo tikėjimą labiausiai stiprina ar žlugdo. Žmogaus tikėjimas yra artimiausiai siejamas su jo sąžine. Sąžinė — tasai paslaptingas žmogaus prigimties kampelis — yra labiausiai ginama ir saugojama nuo pašalinių intervencijų — nuosavybės dalis. Apspręsdami žmogaus kultūrinį subrendimą iš elgesio ir jo darbų, pasitenkiname tik konstatuodami: jo jautri sąžinė, jo gili sąžinė... Žmogus betgi subręsta visuomenėje ir iš jos dvasinių turtų bei palikimo gauna savo vidaus turinį.

Todėl kyla klausimas, ar nereikėtų ieškoti bendros, visų suprantamos bazės, platformos aiškinantis, kas tikėjimą žadina ir kas jį užmuša visuotine prasme Tokios platformos beieškanč, pasisiūlo Kristaus duotas pavyzdys paklausėjui, kas yra artimas. Kai galvažudžiai užpuolė žmogų, jie jį sužalojo, apiplėšė ir paliko pusgyvį pakelėj. Praėjo kunigas, matė tą žmogų gulintį ir ramiai sau praėjo pro šalį. Levitas taip pat. Tik samarietis aprišo žaizdas. Užsodinęs sužeistąjį ant asilėlio, nugabeno jį į užieigos namus.

Šis pavyzdys pasako, kad 1) yra tokių kategorijų, kurias visi galime vienodai suprasti; Kristui nereikėjo aiškinti, kas iš tų praeivių yra tikras artimas, ir 2) kad žmogaus auklėjimui ir tikėjimo ugdymui labai svarbu geri ir dori pavyzdžiai.

Tėvas Maksimilijonas Kolbe Auschwitzo koncentracijos stovykloje savanoriškai paaukojo savo gyvybę, kad galėtų išgelbėti šeimos tėvą... Jo pavyzdys tikėjimui reiškia daugiau, negu kadrai pamokslininkų.

O mirę už tikėjimą kankiniai yra Bažnyčios aureolė. Šiuo laiku ta aureolė tapo lyg prigesinta. Kodėl nebekalbama apie tuos, kuriuos draskė liūtai, kuriuos gyvus degino

ant laužų, kalė prie kryžių... Ar jų pavyzdžius jau pamiršome? Ar nepatogu, nes kalbėdami apie kankinius, išryškinsime ir tą begalinį kontrastą tarp jų ir mūsų? Mums vis patogiau pasilikti prie katekizminio tikėjimo — mums tik svarbu nueiti į dangų, o kad į dangų nueitume, reikia Dievą tikėti, priimti šventus Sakramentus ir melstis... Tai ir viskas.

Kas lanko bažnyčią, kas dažnai eina šv. Komunijos, tas geras, tas tiki. Nesistengiamo tikėjimui duoti dvasios, gyvybės, spindesio. Iš tokio katekizminio tikėjimo gimė "davatkų" sąvoka. "Davatkos", lyg ano meto fariziejai, kurių Kristus labiausiai nemėgo ir parodydavo juos palyginimuose kaip blogus pavyzdžius.

Religinė bendruomenė be kultūrinio spindėjimo darosi nepatraukli. Intelligentijos dalis, kaltindama Bažnyčią atsilikimu, o save dažnai laikydama pažangiais, iš religinės bendruomenės traukiasi. Tikėjimas, negaivinamas malda, mąstymu, darbais, gėsta kaip nekurstoma ugnis. Tokie žmonės išsiskyrimui ieško pateisinimų, tolsta dar labiau ir Bažnyčiai lieka net alergiški. Dalis net aktyviai pasireiškia prieš Bažnyčią, o dar kiti gyvena su Dievu be tarpininkų, kaip tasai vyriškis po nesėkmingos išpažinties.

Juos visus, ir tuos, kurie reikėsi prieš Bažnyčią, ir kurie nesireiškė, laikydavome bedieviais. Jei toks "bedievis", atlikęs išpažintį ir priėmęs šv. Komuniją, mirė, sakydavome, kad mirė susitaikęs su Dievu...

O apie tuos, kurie bažnyčią lankydavo, sakydavome, kad mirė aprūpinti šv. Sakramentais.

Tradiciškai mes maždaug taip ir linkę spręsti apie kitą žmogų jo tikėjimo atžvilgiu, visai nesigilindami, ar jis iš tiesų su Dievu susipykęs. Tokiu matu matuodami, šiandien turėtume bedieviais laikyti beveik, visą jaunimą, nes labai maža to jaunimo dalis lanko bažnyčias, o dar mažesnė dalis atlieka religinę praktiką. Jie už Dievą nekovoja, bet prieš Jį ir nesukyla. Jaunimas nėra dar praradęs tikėjimo. Tai yra jautriausias ir pats svarbiausias šios temos

klausimas. Jaunimas visada buvo ir dabar yra ir idealistai, ir entuziastai. Reikia tik jų nuotakai atitinkamo tono, aiškos veikimo krypties ir vadų. Komunistai paneigia Dievą, bet jaunimui vis tiek nori duoti ką nors, kas juos uždegtų: "į saulę, į saulę, į saulę, laisvi sakalai!".

Į problemą žiūrime atviromis akimis, bet tarytum apsvaigę. Tikrai yra labai sunkus uždavinys jaunimą išjudinti ir tikėjimu uždegti. Naujausi Katalikų Bažnyčios potvarkiai ir tikintiesiems katalikams įnešė tam tikros dezorientacijos. Vieniems atrodo, kad Kristaus uola jau skyla, o kitiems – tiktai įtemptų vadžių atleidimas. Buvo pasninkai – dabar beveik nebėr; buvo išplėsta ir griežta ekskomunika – dabar beveik nebėr; buvo indeksas – dabar nebėra; kunigai ir vienuoliai pasitraukia, veda, vienuolės išteka ir beveik niekas nedaro iš to tragedijos. Dvasininkija tvirtina, kad Bažnyčios ir pragaro vartai nenugalės, o pasauliečiai irgi nesijaudina – jei Dievas norės, tai ir akmenis pavers į duoną. Todėl nereikia stebėtis, kad pasaulio katalikiškasis jaunimas, lyg abstulbęs, nežino, ką daryti ir kokią kelią pasirinkti savo tikėjimui sustiprinti. Jiems Bažnyčia yra idealistinė institucija, kuri vadžių nei tampo, nei atleidinėja. Jei dabar jas atleidi, tai kam reikėjo įtempti? Dvasininkija buvo ir dar dabar tebėra atsiribojusi nuo žmonių. Ji gyvena daugiau Senojo Testamento dvasia, o Dovydo psalmės davė toną pamaldoms. Kunigas, tik prisiartinęs prie altoriaus, prašo Dievą, kad gintų jo bylą nuo nešventos giminės ir apsaugotų nuo neteisaus ir klatingo žmogaus... Sunku net išsiaiškinti, ką tai turėtų reikšti.

Galvodavai, ar tai mes, čia atėję išklaustyti šv. Mišių, esame ta nešventoji giminė ir tie klatingieji...

Dabar gali laisviau aiškintis ir tokius klausimus, kurių anksčiau negalėjai išdrįsti kelti. Štai pavyzdys. Neseniai įtakingesnė amerikiečių spaudoje buvo svarstyta ir padaryta išvada, kad sekantis popiežius galės būti amerikietis. O tas amerikietis yra lietuvis, labai populiarus Vatikane, einas

ten atsakingas pareigas. Vienas mūsų tautietis, norėdamas ta gerąja viltimi pasidailinti su pažįstamu kataliku amerikiečiu, jam taip ir sako:

— Va, šiame žurnale rašoma, kad sekantis popiežius bus amerikietis.

— Hm...

— Jis yra ir lietuvis, — pridūrė mūsų tautietis.

— Lietuvis? Na, tai kiek jūs turite lietuvių kardinolų? — klausia nustebęs amerikietis.

— Nė vieno.

— O, taip. Juk dabar jūsų krašte komunistai. Tai kiek jų turėjote anksčiau?

— Nė vieno.

— Tai kiek Lietuvoje gyventojų?

— Trys milijonai.

— O kiek katalikų?

— Beveik tiek pat — maždaug trys milijonai. ..

— Trys milijonai katalikų, ir nė vieno kardinolo? Na, o Italijoje, tur būt, pusantro kardinolo vienam milijonui. Italija turi kardinolus, turės ir popiežius...

Dialogas pasibaigė. Anksčiau tokio ir panašaus dialogo katalikiškoje spaudoje vargu ar galėjai rasti. Tai lyg būtų buvęs priekaištas paties Dievo nustatytai Bažnyčios tvarkai.

Taip kėlęs klausimą tikintysis būtų buvęs smerkiamas, o gal ir nuvarytas į bedievių archyvą. Gali užginti pareikšti savo mintį viešai, bet nėra jėgos ją išrauti iš žmogaus. Tad negalėjai uždrausti ir lietuviui norėti turėti bent vieną savo kardinolą. Argi Italija yra pati švenčiausia, doriausia, išmintingiausia pasaulio šalis? Ar ne Italijoje daugiausia komunizmo, nemaža netikinčiųjų, daug skurdo ir religinių prietarų?

Tokie faktai kelia klausimus, kodėl taip yra, ir tikėjimo nestiprina. O kito tikėjimo žmonėms nėra kaip ir paaiškinti.

Religinis drausmingumas, statomas aukščiau religinio sąmoningumo, nepaskleidė ir neprigydė visuomenėje krikščioniškosios kultūros tokiu pločiu ir gilumu, kad tikėjimas ir tikintieji ryškiai išsiskirtų savo pavyzdingu gyvenimu.

Todėl ir jaunimo problema darosi sunki, nes jis žino, kad mes, vyresnieji, tos krikščioniškosios kultūros patys labai stokojame. Negali duoti kitam to, ko pats neturi. Šitos kultūros trūkumas kerta ir tautinio išlikimo viltis. Pamoksle nuo kalno Kristus liepė siekti tobulybės — būkite tobuli, kaip ir jūsų dangiškasis Tėvas tobulas. O šventas Povilas pabrėžė, kad tikėjimas be darbų yra miręs. Medį pažinsi iš jo vaisių, o žmogų iš jo darbų.

Tremtyje spauda yra viena iš efektingųjų priemonių, kurios pagalba žmogus gali save atskleisti. Ne kiekvienas ir net ne daugelis gali nuosekliai išreikšti savo mintis, taigi ir nebando. Krikščioniui, spaudos darbininkui, yra būtina jausti ne vien garbės, bet ir atsakomingsumo jausmą. Jis turi saugoti, kad savo kūryba vykdytų Kristaus valią. Krikščionis, rašytojas ir žurnalistas, negali atsiriboti nuo krikščioniškojo pasaulimo pareigos. O ar tą pareigą atliekame? Mūsų mintys, skleistos viešumon, yra Dievui auka pilna to žodžio prasme.

Kristus liepia, palikus auką prie altoriaus, pirma susitaikinti su savo broliu ir tik tada aukoti. O mūsų ta auka yra dažnai tik tam, kad galėtume savo brolių daugiau paniekinti ir pažeminti. Ir kai taip pasielgia žinomi ir įtakingi krikščionys katalikai, tai tuo jie ir išduoda save, parodydami, kiek tos krikščioniškosios Evangelijos šviesa yra juos apšvietusi ir kiek tobulumo keliu jie yra pažengę. Kai mes nešame ne Kristaus ugnį, o šiukšles tuo kultūriniu vieškelio, kurį ištiesė mums krikščioniškieji idealistai, vykdome savo tikėjimo ir tautybės genocidą. Ir lieka klausimas, kas tada turėtų likti kaltas Aukščiausiojo teisme: žudikas ar nužudytasis? Nėra laisvas nuo atsakomybės ir tas, kuris palieka auką be pagalbos.

Atsiskirdamas su apaštalais, Kristus pažadėjo nepalikti jų našlaičiais. Sakė atsiųsias šv. Dvasią ir ją atsiuntė. Dievas sukūrė žmogų ir jo taip pat nepaliko našlaičiu: įkvėpė jam troškimą ieškoti Jo ir Jį atrasti.

Mūsų lietuviškasis jaunimas yra mūsų pačių paliktas našlaičiais. Jie tikėjimui dar

nėra žuvę, bet gali žūti. Vienas jaunuolis, paklaustas, kodėl nelanko bažnyčios, atsakė, kad, jo patyrimu, tie, kurie eina į bažnyčią, yra veidmainiai. Jie eina į bažnyčią ne dėl to, kad jaustų kokį religinį susikaukimą arba dvasinį pakilimą, o tik dėl to, kad tokia yra kataliko pareiga, taip liepė jam kunigas. Jei neis—bus sunki nuodėmė. Paklaustas, ar nuodėmės jis nebijo, atsakė: "Veidmainiaudamas aš daryčiau nuodėmę. Aš tikiu Dievą ir meldžiuosi, kaip suprantu ir moku. Kas man iš tų maldų bažnyčioje, jei aš jų nesuprantu ir nemoku suprasti? Ta bažnyčios malda yra labai banali, negyvenimiška ir nereali".

Reikia manyti, kad šitokios nuotaikos yra ne jis vienas. Tokia pažiūra yra bendra visam jaunimui, ir norint jį iš tos stagnacijos išjudinti, reikia bandyti kitus kelius, kitas priemones.

Reikėtų jaunimui (ne atskiroms organizacijoms) įvesti atskiras pamaldas vienuolynų koplyčiose. Po pamaldų suruošti religiniais klausimais diskusijas su pavyzdžiais iš jų pačių gyvenimo patyrimo. Pripratinti jaunimą, kad atliktų įvairias pareigas, surištas tiesiogiai su tikėjimu ir t.t.

Diskusijas organizuoti taip, kad visi turėtų progos pasisakyti, ir diskusijas aprašyti, nurodant ir minčių autorius. Tokiu būdu išjudintume interesą ir norą galvoti bei gilintis į problemas.

Lietuvoje jaunimui visados turėjo didelę įtaką dvasininkai. Daugiau negu kitados ta jų pagalba šiandien yra skubiai reikalinga jaunam, tikėjimo labirintuose pasimečiusiam žmogui. Tai yra didelė auka — pasiaukoti ir būti tikru Dievo vietininku šiame modernaus gyvenimo chaose. Jaunimui reikia pavyzdžio, kuriuo galėtų sekti ir žavėtis. Kurio vedami, jie atrastų savo užgesusį, bet dar žaižaruojantį tikėjimą.

Nepalikime jų našlaičiais! Jei bažnytinė malda jiems banali, negyvenimiška, nereali, tai duokime jai naujas formas, naujus žodžius. Kaip yra kartais gražiai paruošiamos invokacijos įvairių minėjimų ir net vakarienių proga, taip galėtų būti paruošiamos ir naujos, nešabloniškos maldos.

ŽVILGSNIS Į MENĄ

FELIKSAS JUCEVIČIUS

XV. EUROPIETIŠKOJO EKSPRESIONIZMO

EPOPEJA

GEORGES ROUAULT

Tai buvo septyniasdešimtųjų vasara. Grįždamas iš Graikijos, sustojau dar Paryžiuje. Miela vėl būti Louvre, Notre Dame, bulvaruose. Be muziejų, tą vasarą buvo dar galima pamatyti porą neeilinių parodų: Matisso ir europietiškojo ekspresionizmo. Matisso retrospektyvinę parodą buvau matęs porą metų anksčiau Londone, o ekspresionistai, ypač šiaurės kraštų, man buvo tikra naujiena. Kas yra ekspresionizmas, sunku pasakyti. Mėginsiu tik apibūdinti. Devynioliktojo amžiaus pabaigoje pradėjo formotis meno pasaulyje stipri atoveika realizmui ir pozityvizmui. Visų pirma buvo nukreiptas dėmesys į apraiškas ir išpūdžius. Tai darė impresionistai. Sekanti menininkų karta ėjo dar toliau — ji nusprendė *išreikšti* abstrakčias idėjas, jausmus ir net anapus nuojautes. Jai buvo simbolis svarbiau, negu simbolizuotasis daiktas. Tik prisiminkime Gauguin ir Van Gogh. Ekspresionistai laikėsi to paties principo. Niekada ekspresionistai nebuvo organizuota grupė nei mokykla su nustatyta doktrina.

Kur dingio literatūroje religinio gyvenimo ir pasiaukojimo pavyzdžiai, kuriuos skaitydami jauni žmonės norėtų tą jų gyvenimo pavyzdį ir sau pritaikinti?

Bažnytines maldas galėtų paruošti ne būtinai dvasiškis, o pats jaunuolis, savo gyvenimo detalėmis jas pailiustruodamas ir sustiprindamas. Leiskim jiems patiems kurti religines giesmes, nesibijokime modernaus, bet kartais ir labai giliai išgyvento religinio jausmo.

Ne pasmerkdami, juodindami, atskirdami nuo savęs paklydusį jaunuolį, o leisdami jam išsireikšti, atveriant visą savo būtį, nuo mažens tėvų įdiegtą religinį jausmą, tikrai prikelsime tikėjimą šimtuose tų, kuriems jis yra miręs.

Šiuo atžvilgiu jie skyrėsi nuo fauvizmo, kubizmo ir surrealizmo. Net pats ekspresionizmo terminas nėra jau taip aiškus. Iš pradžių buvo naudojamas pažymėti avangardistus dailininkus, kaip Matisse, Derain, Picasso. Vėliau jis ėgavo aiškesnę prasmę. Vokiečiams jis reiškė *Künstlerseele plus Wirklichkeit*. Bet paprastai dailininko vidaus pasaulis svarbiau negu tikrovė. Tik tiek reikalinga tikrovė, kiek ji padeda dailininkui save išsakyti. Net stiliaus ir formos problemų sprendimas liko pas juos antroje vietoje. Taip suprastas ekspresionizmas ypač gyvavo Vokietijoje ir šiaurės kraštuose, mažiau Prancūzijoje.

Gorą reikėtų laikyti ekspresionizmo pradininku. Jo siautulingi kontrastai, smarkūs potėpiai, deformuotos figūros reiškė naujos meno vizijos užuominą. Bet jo parodoje nebuvo. Pirmtakų salė buvo skirta Edvard Munch, James Ensor, Van Gogh ir Paul Gauguin. Tikras internacionalas. Paskui ėjo fauvistai, t.y. prancūziškieji ekspresionistai, ir man mažiausiai pažįstami die *Brücke* ir *der Blaue Ritter* atstovai. Amžiumi fauvistai ir "tiltininkai" daugiausia dar jauni. Jų menas — tai himnas gamtai ir gyvenimui, nors ir lengva pastebėti, kad to himno tonai skaidresni prancūzų ir melanholiškesni vokiečių. *Der Blaue Ritter* apėmė Kandinsky, Jawlenski, Klee, Marc, Feininger, kuriuos labiau rišo darugystė, bendras noras laisvai kurti, negu kokie aiškiai apibrėžti tapybiniai principai. Flamandus atstovavo Permeke, Van den Berghe, Tytgat, de Smet, o olandus Mondrian ir Werkman. Kaip muzika nereikalinga vertėjų, taip ir ekspresionizmas. Tai ano meto maištingoji Europa, kurią iškalbingai simbolizuoja Edvard Muncho "Šauksmas".

Menas neboja tautinių ribų. Jis tik pripažįsta, kaip sako Kandinsky, visą žmonišką. Žmoniją pripažįsta ir ekspresionizmas, bet tai netrukdo kiekvienam dailininkui išsaugoti tautinį bruožą. Žvelgdamas į tuos

kūrybiniu vitališkumu ir jaunatvišku maištingumu alsuojančius kūrinius, lankytojas negalėjo nepastebėti Georges Rouault. Jo penki neeiliniai kūriniai, kurių tarpe "les Baigneuses", "l'Acrobate", "l'Apprenti-ouvrier" ir septyniolika "Miserere" graviūrų atstovavo neužginčijamai geriausiai prancūziškajam ekspresionizmui, nors jis pats tikriausiai savęs nebūtų jojo atstovu laikęs.

Tarp Rouault ir šiaurės ekspresionistų yra toks pat skirtumas, koks yra tarp pietų ir šiaurės, germanų ir lotynų. Jo ryšys artimesnis su fauvistais, kurie pasisakė už spalvą ir formą. Fauvistams spalva atlieka dvi funkcijas — nusako daiktus bei jų apraiškas ir sukelia emocijas. Ne vienas matė, tur būt, Andre Derain "Londono tiltą" (the Museum of Modern Art, New York) ir Matisso "Cafetiere, carafe et compotier" (Heremitažo muziejus, Leningradas). Viena me ir kitame paveiksle sąmoningai atsisaikyta imituojančių spalvų, kaip tai pastebime ir Paul Gauguin kūriniuose. Nuo objektų "nepriklausoma" spalva, formos laisvė, formos tarsi karikatūrinė stilizacija yra fauvistų tikėjimo dogmos. Kad Rouault duoda spalvai ir formai tą pačią reikšmę, kaip fauvistai, nėra abejonės. Jis pats sako: "Forma ir spalva — štai mūsų kalba".⁵² Bet pats dailininkas gynėsi esąs fauvistu. Jis sakėsi buvęs jų draugas. Toliau ieškant paralelės tarp Rouault tapybos ir kitų meno apraiškų, galime nurodyti romaniškąsias mozaikas ir gotiškuosius vitražus. Taip daro ne vienas meno kritikas, nors Lionello Venturi mano kitaip. Pagal jį, Rouault "forma, kuri yra visad nelaukta, ir jo spalva, kuri yra turtinga vertybėmis, neduoda pagrindo materialiniam palyginimui su romaniškuoju menu".⁵³ Aišku, tai galioja ir gotikai. O kaip su primityviuoju menu? Kad savo formomis ekspresionizmas, kaip modernusis menas apskritai, turi panašumų su juo, būtų sunku užginčyti. To neleidžia daryti ir Rouault kūryba. Mes žinome, kad primityviojo meno formą diktavo būtinybė atvaizduoti tai, ko iš tikrųjų negalima padaryti, būtent, atvaizduoti antgamtę gamta,

dievus žmogumi, dvasią medžiaga. Žodžiu, primityviojo menininko tikslas buvo tai, kas nematoma, pavaizduoti tuo, kas matoma. Mes taip pat žinome, kad Rouault irgi siekė tapybon įvesti matymo būdą, kuris yra ne kūninis, o dvasinis. Kaip matome, vieno ir kito tikslas yra tas pats, ir todėl nenuostabu, kad ir forma vieno ir kito yra panaši. Adomas Jakštas tikrai neapsilenkė su tiesa, kai ekspresionizmą palygino su mūsų dievdirbių menu, kurio žemaičių Vyskupijos sinodas 1752 metais nenorėjo įsileisti į bažnyčias. Ar Rouault "Išjuoktasis Kristus" nepanašus į mūsų Rūpintojėlius? Ar Afrikos bei Naujosios Gvinėjos menas nėra gausus tais elemenais, kurie sudaro ekspresionistinės formos esmę? Aišku, Rouault, kaip ekspresionistų apskritai, formų pasaulis yra sudėtingesnis ir subtilesnis, negu žemaičių dievdirbių ar Afrikos skulptorių. Bet jokių būdu nedirščiau tvirtinti, kad didžiųjų meistrų menas yra gilesnis už liaudies meną. Formos sudėtingumas ne visada reiškia minties gilumą.

Šiaip ar taip joks dailininkas nėra izoliuota sala, ir Rouault nėra išimtis. Kaip nėra izoliuotų genijų moksle, taip jų nėra ir mene. Žinoma, tai nereiškia, kad Rouault lengvai leidžiasi įspraudžiamas į kokios nors meno srovės rėmus. Būtų netikslu laikyti jį ekspresionistu ar fauvistu. Visą laiką jis laikėsi nuošaliai nuo visų meno srovių. Jis buvo pasirinkęs savitą kelią ir ištvermingai juo ėjo.

2

Devynioliktojo amžiaus pabaigoje pasirodė Leon Bloy romanas *La Femme Pauvre*. Vienas jo herojų yra daug kuo panašus į Rouault. Tai Lazare Druide. Jis yra dailininkas visa savo būtimi. Kaip liūtas yra liūtu, ryklys rykliu, kaip yra žemės drebėjimas ir potvynis, ir niekas daugiau ar mažiau, lygiai taip absoliutiškai Lazare Druide yra dailininkas, bet gana savotiškas. Visa tai, kas turi ką nors bendra su tapyba, kaip tapybos "sintaksė", jos reikalavimai ir jos metodai, jos dėsniai, jos kanonai, rubrikos ir dogmos, jos liturgija ir tradicija, niekad negalėjo peržengti šio dailininko slenksčio,

Henri Matisse

Kavinukas, karafa ir vaisių lėkštė

Jis praktikavo tapymo meną, kaip kiti praktikuoja evangeliškąsias dorybes, t.y. visko atsižadėdamas. Tai tikrai pranašiška Rouault vizija.

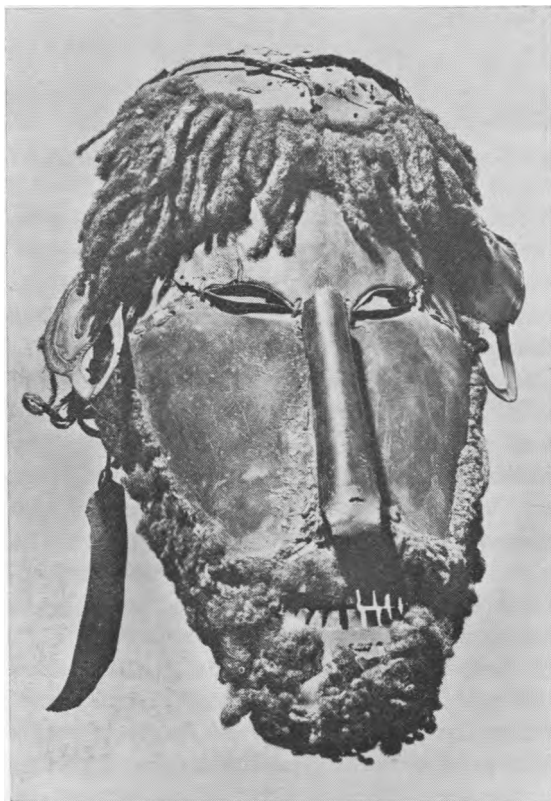
Vėliau Leon Bloy sutiko "tikrąjį" Druide Rouault asmenyje, bet neatpažino jame didžio dailininko. Jis nepajėgė suprasti jo tapybos, nė jos įvertinti. Rouault tapyba atrodė jam biauri, ir manė, kad dailininkas serga "šlykštumo svaiguliu". Tuomi nesistebėjime. Jis laikė ir Cezanną apgailėtinu dailininku, ir tai todėl, kad jis nemokėjo realizuoti. To meto kalboje realizuoti reišė duoti paveikslui "akademinį atbaigtinumą", ką Cezannas vadino "pusgalvių atbaigtinumu". Vis dėlto Leon Bloy turėjo didelės įtakos Rouault, ne savo pažiūromis į meną, o į krikščionybę. Primityvinė krikščionybė buvo Bloy idealas. Jis manė galėsiąs ten surasti evangeliškąjį tikėjimą, tikė-

jimą absoliutinį ir spontanišką, tikėjimą be civilizacinės naštos. Jis pasisakė už barbariškąją krikščionybę. Rouault rado Bloy asmenyje tai, ko neturėjo nė jo mokytojas Gustave Moreau, nė Joris-Karl Huysmans. Vieno ir kito asmenybė patraukli, bet jų krikščionybė — tai intelektualų krikščionybė, perleista per estetinę prizmę. Bloy krikščionybė neestetinė, grubi, bet gryna, tai krikščionybė be sausų formulių, be kompromisų. Kaip tik šitokia krikščionybė buvo Rouault prie širdies. Jis bodėjosi sumaterialėjusiu pasauliu, ypač neapkęntė buržuazinio veidmainiškumo.

Kalbėdami apie asmenis, susijusius su Rouault draugystės ryšiais, turime prisiminti Jacques Maritain ir Andre Suares. Mūsų amžiaus didysis katalikų filosofas buvo vienas iš pirmutinių, jei ne pirmutinis, kuris atpažino dailininko genijų. Jo many-

mu, Rouault tapyboje menas apsireiškia pirmapradiniu grynumu, ir todėl jis patarė filosofams susidomėti jo kūryba. Su Andre Suaręs jis susirašinėjo beveik per keturiasdešimt metų. Kas nori geriau pažinti Rouault asmenį bei jo kūrybinę evoliuciją, tas turi būtinai susipažinti su ta korespondencija.

Nepamirškime nė jo mėgstamųjų autorių — Dostojevskio, Paskalio, Beaudelairo. Rouault labai vertino rusų rašytojo talentą, grožėjosi meniniais vaizdais, kuriais autorius atskleidė epochos pasaulėžiūrinius prieštaravimus bei pažemintųjų pagiežą beširdiškam pasauliui. Paskalio "Pensees", svyruojančios nendrės sklaida, dar labiau pagilino jojo krikščionybę. Beaudelairo įtaką jaučiame "Miserere" tematikoje. Stipriais juodais ir baltais tonais sukuria pasaulį, neapsakomą ir neužmirštamą, kurį dailininkas mato ne kaip koks teisėjas, o kaip vizionierius *sub specie aeternitatis*.

Kaukė (Naujosios Gvinėjos primityvus menas)

Trys poeto pagrindiniai herojai — poetas, kunigas ir karys — užima jame centrinę vietą. Žmogus, kuris dainuoja, žmogus, kuris aukoja, ir žmogus, kuris aukojasi — tai žmonija apskritai, tai visa žmonija savo būties gelmėje. "Miserere" graviūros buvo sukurtos pirmojo didžiojo karo metu, bet galutinė jų versija pasirodė tik 1948 metais.

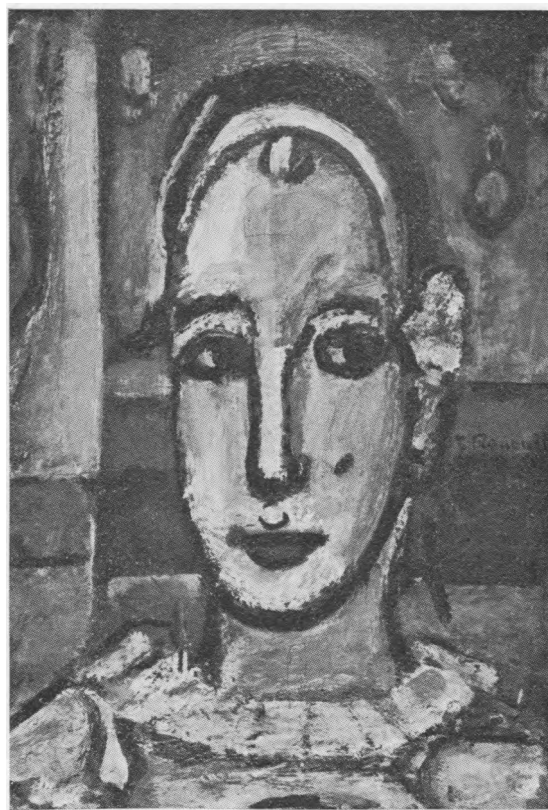
3

"Ar norėtume, ar ne, kaip mikliais žonglieriais ar magikais save belaikytume, ar griežtais ir standžiais, meno kūrinys lieka prisipažinimu ir išpažinimu to, kas mes tikrai esame".⁵⁴ Tai paties Rouault žodžiai, ir tai jo paties atžvilgiu, jis yra teisingas. Rouault tapyba — tai Rouault žmogus. O tas žmogus yra krikščionis, giliai tikintis, kurių gal buvo daugiau anais senais laikais, o ne XX amžiuje. Rouault tikėjimas grynas, griežtas, paskališkas, daug reikalaujantis iš kitų, ir dar daugiau iš savęs. Tikėjimas giliai išsaknišęs jo būtyje ir lygiai taip pat jo kūryboje. Per tikėjimo prizmę žvelgė į save, į žmogų, į pasaulį, ir per tą pačią prizmę žvelgė į meną. Kartą rašė Suaręs: "Be deklamacijos sieksiu kurti meną, ne lengvabūdišką ir religinį; aš bodžiuosi lengvamaniais, pirklišku žodžių žaidimu".⁵⁵

Rouault yra vienas iš tų menininkų, kuris nepaprastai domisi savo laikotarpiu. Jo generacijos žmogus yra jo kūrybinė aistra. O kas yra ano meto žmogus? Kai žvelgiame į jo kūrybą, visą kūrybą, tai tuojau pastebime, kad jo pagrindinė tema, tas siužetas, prie kurio jis nuolatos grįžta, yra pažemintas žmogus, žmogaus be Dievo skurdas, nukrikščionėjęs žmogus. Tai būdingai paskalinė tema, tai tema, su kuria jis susidūrė, skaitydamas Dostojevskį ir Beaudelairą, tai amžinojo žmogaus tema. Niekada Rouault nebandė sukurti "serafiniško" meno, malonaus tik akiai. Kaip visi didieji menininkai, jis kreipė savo žvilgsnį į žmogaus esminę prigimtį, jo dėmesio centre buvo žmogiškosios buities gelmės. Kiekvienas jo kūrinys, nuo "Surakintojo Samsono" iki "Senjojo Karaliaus", byloja žmogaus dvasinę dramą. "Gyvenimas yra aistringai galingas ir stiprus spektaklis, jei pajėgiama iš

jo ištraukti kūrybinės substancijos, kuri tūli išvystyti mintį ir širdį", sakė jis.⁵⁶ Tą gyvenimo spektaklį matome skausminguose prostitučių veiduose, kaip "Moteryje prieš veidrodį", "Puolusioje Ievoje", "Nusigėrusioje moteryje". Šičia jo potėpių griežtumas atitinka jo širdies kartėlį. Visas gyvenimas panašus į viešuosius namus. Ne visi jame pardavinėja meilę, bet daugelis lengva širdimi parduoda tiesą. Paskui tą gyvenimo spektaklį liudija jo klaunai, kurių išgrimuoti veidai rodo gąsdinantį nuoširdumą. Ypač nuo 1930 metų jis sukuria visą eilę kūrinių iš cirkininkų gyvenimo, kupino gilios melancholijos, nuoskaudos jausmo ir groteskinio dramatiškumo. Tai "Nykštukas" (Art Institute, Čikaga), "Klauno galva" (Museum of Fine Arts, Bostonas), "Pierrot" (Privati kolekcija, Paryžius). Rouault liko ištikimas visą savo gyvenimą pamėgtiems personažams, ir "Petriukas" yra vienas iš jų. Jo pilgas veidas, sutraukti, vos matomi pečiai, įstulbusios akys — tai nemeluotos žmogiškosios buities paveikslas. Savo forma primena rytietiškas mozaikas ar viduramžių vitražus, o savo forma taip artimi Nekaltajam tarp dviejų latrų. Simbolinis prasmės perkėlimas? Tikrai užuomina apie neteisębę, kurią patiria pažemintieji nužmogintame pasaulyje. Su ta užuomina susiduriame taip pat autoportrete "L'Apprenti ouvrier", kur dailininko melancholinis veidas tarsi bodisi neteisingu pasauliu. Pagaliau tą gyvenimo spektaklį liudija buržuazinis pasaulis su savo valdininkais, turtuoliais ir teisėjais. Rouault netiki žemiškaisiais teismais. Jis netiki teisėjų pajėgumu teisingai teisti. "Trys teisėjai" (Museum of Modern Art, New York) yra taip šlykštūs, kaip ir jo girtuokliai bei valkatos.

Turėdamas prieš akis Rouault personažų pasaulį, Gustave Moreau vadino dailininką Shakespearo giminaičiu. Joks kitas kūriny nėra, tur būt, labiau šekspyriškas, kaip "Senasis karalius". Užbaigtas tais pačiais metais kaip Picasso "Guernica" ir Braquo "Duo". Karaliaus griežti bruožai nepajėgia nuslėpti melancholijos. Jo galia lygiai taip trapi, kaip ir tos kietoje rankoje

Georges Rouault

Pierrot (1948)

laikomos gėlės. Simbolinė žmogiškosios galybės drama, ta įtampa tarp karališkosios valdžios ir žmogiškosios menkystės, išgauta magiškų spalvų turtingumu, cezanniškai laužyta linija, stilizuota forma, kuri primena iš dalies Noldo "Pranašą". Žalias ir geltonas fonas rudomis ir raudonomis spalvomis įrėmintas. Apsiaustas raudonas ir juodas, karūna ir papuošalai geltoni ir žali. "Senasis karalius" priklauso prie didžiausiųjų šedevrų. Lionello Venturi vadina jį "absoliutiniu šedevru", Giuseppe Marchiori "belaikiniu unikumu".

Mes pažįstame Dievą per Jėzų Kristų. Nuolatos teigė tai Paskalis. Rouault tiki taip pat Jėzumi Kristumi, ir jo Kristus — tai Iza-ijo "Skausmo Vyras":

"Paniekintas ir paskutinis iš žmonių,

Skausmo vyras, pažinęs negalią,

Jo veidas, lyg paslėptas ir paniekintas.

Todėl į jį nekreipėme nė dėmesio.

André Derain

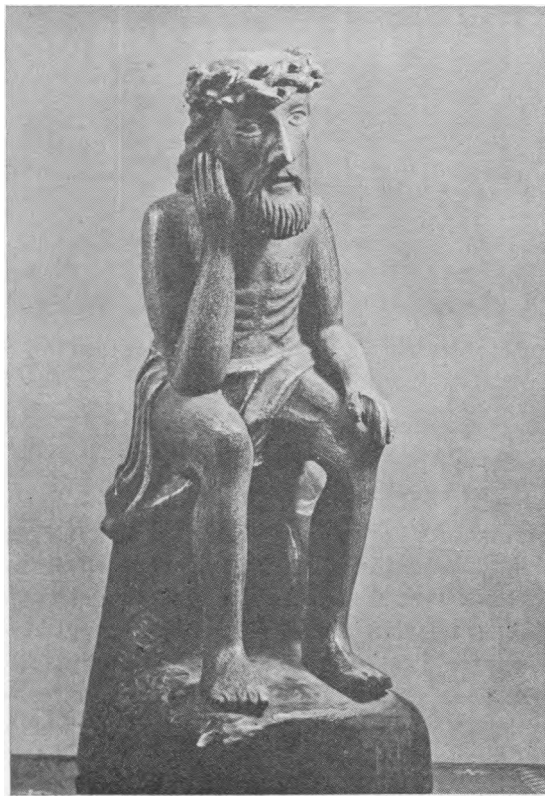
Londono tiltas

Tikrai jis ėmė sau mūsų skausmus
Ir nešė mūsų sopulius,
O mes laikėme jį tarsi raupsuotu.
Dievo užgautu ir pažemintu".⁵⁷

Ši Skausmo Vyra atpažįstame tuojau "Šventajame Veide" (Musée National d'Art Moderne, Paryžius). Didelės atvertos akys, kaip Kristaus bizantiniškose mozaikose, veidas skausmingo liūdesio. Paveikslo jėga glūdi tobuloje kompozicijoje ir spinduliuojančiuose tonuose. Ne vienas šio paveikslo akivaizdoje pajunta galias emocijas. Koks ramus, kaip dieviškai liūdnas "Išjuoktojo Kristaus" veidas, kiuris yra Museum of Modern Art, New Yorke. Šiame Kristaus paveiksle, primenančiame mums Žemaitijos Rūpintojėlius, Rouault sujungia Skausmo Vyro paniekinimą su visų paniektųjų nedalia. Spalvos prieš tai dar niekur nematytos. Venturi vadina jas fosforinėmis. Ieškodamas "tikrojo tono", Rouault dengė vieną spalvą kita ir tokiu būdu išgavo magišką koloritą, kuris tarsi spinduliuoja šviesa. Kai

kas mano, kad "Miserere" graviūrose, kur yra išgauta niekur nematyta išraiška vien juodais ir baltais tonais, Rouault pasiekė savo kūrybos viršūnę. Su tuo kažkaip nesinori sutikti. Kaip nuostabios bebūtų "Miserere" graviūros, jos nepasiekia "Senojo karaliaus", nei "Išjuoktojo Kristaus" ar "Šventojo Veido" techninio išradingumo spalvos ir formos sąveika.

Bet turime nepamiršti Rouault peizažų. Kartą André Suares jam rašė: "Mano supratimu, Jūs galite padaryti tai, kas nuo seniai nebuvo daryta — peizažą. Corot yra malonus pagonis, Watteau savo amžiaus. Cezannas yra didis krikščionis, paveikslo kankinys. Bet mistinio peizažo joks dailininkas nepajėgė sukurti nuo amžių, nuo Rembrandto".⁵⁸ Atrodo, kad Rouault įsidėjo šiuos draugo žodžius giliai į širdį. Nuo pat pradžios jis mėgo peizažą, nes tai yra puiki gamtos studija. Nors gamta nėra verta meno kūrinio, kaip jam įtaigavo Suares, bet lygiai taip pat be jos nėra nė meno.

Rūpintojėlis

Tik stebint gamtą, nuoširdžiai ir su dėmesiu, galima sukurti gyvą meną. Po pirmojo didžiojo karo jis skiria peizažui dar svarbesnę vietą, gal todėl, kad matė reikalą dar stipriau atsiremti į gamtą. Tačiau kai žiūrime į jo peizažus, mes nesusidarome įspūdžio, kad tai būtų gamtos studijos. Jie turi ryšio ne tiek su tuo, ką matome, kiek su tuo, ko nematome, kas yra anapus apraiškų pasaulio. Rouault tarsi nuima skraistę nuo gamtos, tą skraistę, kuri neleidžia matyti gamtos pirmapradiniame grynume. Tai ypač galioja peizažams, sukurtiems po 1932 metų. Tai naujo tipo peizažai, jo paties vadinami bibliniais, persunkti rytų vizija. Kartais matome rausvus saulėlydžius, kartais ežero pakrantes, kartais kelius su kiparisais. "Sutema", "Kristus ir žvejai", "Kristus Tiberiados ežero pakrantėje", "Kristus peizaže" — tai lyriniai gamtos vaizdai, nežemiško didingumo. Visas pa-

saulis — žemė, vanduo, medžiai, saulė ir žmonės alsuoja kažkuo, kas nežemiška, ką mes matome tikrai El Greco ar Rembrandto peizažuose.

Rouault sukurtasis pasaulis yra prieš mus. Prieš mus iškyla ir pats Rouault, kaip didis dailininkas, vienintelis krikščionis dailininkas nukrikščionėjusiame pasaulyje. Būdamas krikščionis dailininkas, jis yra kartu ir krikščionybės liudininkas, iškalbingas, nuoširdus, galingas, tos krikščionybės, kuri ir nukrikščionėjusiame pasaulyje yra gyva ir kūrybinga. Rouault pasaulis — tai mūsų laikų spektaklis, mūsų laikų meniškai sudabartinta drama, kuri yra, ar mums patinka, ar ne, krikščioniška, nepaneigiamai religinė. Kai kas jau kalba apie mūsų laikus kaip pokrikščionišką erą. Tai teigimas, kuris nesiremia tikrove, tai netikslus išsireiškimas. Kaip nužmogėjimas nėra dar žmogaus mirtis, taip nukrikščionėjimas nėra krikščionybės mirtis. Tai tik agonija, tik

Georges Rouault

Senas karalius

JĖZUITAI NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE

BR. KRIŠTANAVIČIUS, S.J.

VII. TVIRTOS ŠAKNYS

Atostogaudami gražiam Bajėnų ūkyje 1927 m. vasarą, jauni ir entuziazmo pilni klierikai turėjo progos peržiūrėti savotiškos Kauno šeimos gyvenimą, ir kai kuriems iš jų atrodė, kad namuose yra ne tik gražių dalykų, bet ir trūkumų. Labiausiai jiems užkliuvo Gottfried Senn, tas T. Kipo ir T. Fengerio bendradarbis, kuriam tarp daugelio kitų reikalų buvo pavesta ir Bajėnų dvaro administracija. Gottlieb Senn turėjo daug pažinčių ir ryšių, buvo landus ir drąsus ir mėgo apie viską kalbėti. Atlikę rekolekcijas atostogų pabaigoj, klierikai sumanė parašyti konfidencialų laišką šeimos galvai ir jai pasakyti, kas namuose turėtų būti taisoma.

nesibaigiantis merdėjimas, tik gyvenimo kova su mirtimi. O kova nėra mirtis, bet gyvenimas. Kaip Dantė, kaip Rembrandtas, kaip Paskalis, kaip Claudel, Rouault žinojo, kad žmogaus esmė glūdi ne mirtyje, o gyvenime, ir jis tai žinojo iš Kristaus, Skausmingojo Vyro, kurį jis atpažino, kaip tai padaro tik šventieji, prostitutėse, klounuose, nuskriaustuose ir pažemintuose, net ir pačioje gamtoje. Kiekviename iš jų Rouault matė Kristaus paveikslą ir kartu žmonijos paveikslą, nukrikščionėjusios žmonijos, bet kartu neatšaukiamai sudievinčios.

⁵² Georges Rouault-Andrė Suarès, **Correspondence**, Gallimard 1960, p. 231.

⁵³ Lionello Venturi, **Georges Rouault**, Albert Skira editeur, Paris 1948, p. 40

⁵⁴ Georges Rouault, Souvenirs du jeune age sont graves dan mon coeur. **Le Point**, Aout-October 1943, p. 32.

⁵⁵ Georges Rouault -Andrė Suarès, min. viet., p. 61.

⁸⁶ ten pat, p. 5.

⁵⁷ Iiz 53,3-4.

⁵⁸ Georges Rouault-Andrė Suarès, ten pat, p. 174.

Gavęs tą laišką, T. Kipas, matyt, jautėsi pritrenktas, nes savo dienoraštyje tą klierikų akciją apibūdino kaip sukilimą (Palastrevolution). Tačiau giliau, pagalvojęs ir nusiraminęs, jis nutarė pasikalbėti su memorandumo signatarais ir išsiaiškinti. Pasirodė, kad "kai kas buvo teisinga, daug nesuprasta ir dar daugiau perdėta, o kai kas neteisinga ir (parašyta) be pagrindo". Pasikvietęs G. Senn, T. Kipas jam taip pasakė: "Niekas kitas, kaip jūs, per 4 metus man nėra taip daug padėjęs, bet ir niekas kitas, kaip jūs nėra taip man savo indiskrecija pakenkęs.¹ Kad T. Privincijolas turėtų pilną šeimos vaizdą, T. Kipas nusiuntė jam klierikų laišką. Vėliau T. Provincijolas jam pastebėjo, kad "sukilimo" organizatorius buvęs Albertas Bistras. Gruodžio 28 dieną A. Bistras paliko Kauną, gydėsi vienoje Šveicarijos sanatorijoje ir išstojė iš Jėzaus Draugijos. Visur jam atrodė negerai. Sirgdamas ir toliau kritikavęs T. Kipą. Tuo klierikai net pasipiktinę.

Po to nemalonaus incidento, mokslo metai prasidėjo ramiai. Mokinių gimnazijoje buvo 210, bendrabutyje 100. Keturi nauji mokytojai: T. Juozas Venckus, kl. Antanas Albertas, kl. Leonas Dymek ir kl. Juozas Riethmeisteris įsijungė į gimnazijos darbą, o kl. Alfredas Fritzen perėmė iš Karolio Fulsto pirmojo bendrabučio dalinio vadovybę. Antrajam bendrabučio daliniui vadovavo J. Riethmeisteris.

Vos tik prasidėjus mokslo metams, rugsėjo 10 dieną T. Kipas buvo pakviestas į prezidento A. Smetonos dukters Marijos vestuves. Po sutuoktuvių katedroje 7 val. vakaro vaišės prezidentūroje užsitęsė iki paryčių, ir T. Kipas galėjo grįžti namo tik 3,30 val. ryto. Bet ta gera proga jis galėjo aptarti su ministriumi pirmininku A. Volde-maru ir švietimo ministriumi Konstantinu Šakeniu keletą reikalų, ypač projektuojamos rusų gimnazijos klausimą, kuri turėjo būti

T. K. Fulstas su bendrabutiečiais

atidaryta Kaune ir pavesta tėvams jėzuitams. Rugsėjo pabaigoje Kauną pasiekė žinia, kad Romoje pasirašytas konkordatas su šv. Sostu. Vėliau arkivyskupas J. Skvireckas paaiškino T. Kipui, kad tas konkordatas buvo lenkų konkordato kopija.

Norėdamas geriau patarnauti gimnazijai, T. Juozas Venckus paprašė T. Kipą, kad jam leistų studijuoti gamtos mokslus Kauno universitete. Su gamtos mokslais jis buvo susipažinęs jau Olandijoje, studijuodamas biologiją ir fiziką filosofijos rėmuose. Jie jam patiko. Bet jam taip pat atrodė, kad nuodugnesnis gamtos mokslų pažinimas pakeltų gimnazijos lygį ir jam pačiam būtų labai naudingas. T. Kipas pradžioje abejojo, bet, geriau persvarstęs jo argumentus, pagaliau sutiko.

Pasitaręs su prof. Otto Volk ir gavęs jo patarimų, T. Venckus nuėjo pas prof. Zigmą Žemaitį ir paprašė dekaną, kad jį priimtų į III ar IV kursą. Prof. Žemaitis to padaryti negalėjo, nes Valkenburgo kolegija buvo privati mokslo įstaiga ir nepriklausė tarptautinei universitetų sąjungai. Taip ir teko T. Venckui pradėti gamtos mokslus nuo pirmojo kurso. Jo pavyzdžiu pasekė kl. Albertas Bistras ir kl. Leonas Dymek, įsirašydami į universitetą. Albertas Bistras studijavo kalbas. Po poros mėnesių jis studijas nutraukė ir gruodžio 28 dieną išvažiavo iš

Lietuvos. L. Dymek studijavo matematiką.

Peržiūrėdama T. Venckaus brandos atestatą, fakulteto vadovybė nustebė, kad jame nebuvo tikybės pažymio. Mat, T. Venckus baigė Voronežo gimnaziją bolševikų laikais, kai komunistai buvo panaikinę tikybės pamokas. Taip ir susidarė juokinga padėtis, kad kunigas jėzuitas negalėjo būti priimtas į universitetą dėl tikybės pažymio stokos. Tačiau fakulteto vadovybė išdėstė tą reikalą švietimo ministeriui Šakeniui. Šis atleido T. Venckų ne tik nuo tikybės, bet ir nuo lietuvių kalbos egzaminų. J. Jablonskis buvo suorganizavęs Voroneže lietuvių kalbos kursus, kuriuos lankė ir T. Venckus. To švietimo ministeriui užteko.

Studijuodamas anatomiją, T. Venckus susipažino su prof. Jurgiu Žilinsku. Šis jį paprašė, kad pašventintų anatomikumą. T. Venckus sutiko ir lapkričio 2 dieną ten atlaikė Mišias. Mišiose dalyvavo dekanas V. Lašas, keli profesoriai ir daug studentų. Tą paprotį Vėlinių dieną ilgai tęsė studentų korporacija "Gaja".

Besibaigiant 1927 metams, ramų tėvų jėzuitų gyvenimą pajvairino trys įvykiai. Pageidaujant prof. Pranui Kuraičiui ir dalyvaujant dviem centro valdybos atstovams, T. Kipas sušaukė vyresniųjų klasių moksleivius ir paragino juos rašyti į Ateitininkų Sąjungą. Ateitininkų kuopa Kauno Jėzuitų gimnazijoje buvo įsteigta lapkričio 11 dieną. Matydami silpną finansinę gimnazijos padėtį, gruodžio 4 dieną jėzuitų bičiuliai suorganizavo Kauno gatvėse rinkliavą ir surinko 2.880 litų. Gruodžio 5 dieną suėjo 250 metų nuo jėzuitų istoriko Vijūko Alberto Kojalavičiaus mirties, ir toji sukaktis buvo iškilmingai paminėta jėzuitų bažnyčioje, Kauno katedroje ir Rotušės Namų salėje. Po poros dienų Kojalavičių paminėjo ir karininkai savo ramovėje. Paskaitą apie Kojalavičių skaitė prof. M. Biržiška. Kadangi minėjime dalyvavo ir prezidentas A. Smetona, T. Kipui buvo nepatogu nuneiti. Susirinkusiųjų tarpe kilo sumanymas pavadinti pro tėvų jėzuitų bažnyčią einančią gatvę Brolių Kojalavičių vardu.

Inž. K. Šakenis

Gruodžio 8 dieną buvo padalinta Vakarų Vokietijos provincija į dvi provincijas: Vakarų ir Rytų Vokietijos. Tas padalinimas lietuviams jėzuitams nebuvo reikšmingas, nes jie pasiliko to paties T. Bley jurisdikcijoje, tapusio dabar Rytų Vokietijos provincijolu. Bet kai T. Kipas pranešė arkivysk. J. Skvireckui apie tą padalinimą, arkivyskupas pareiškė viltį ir norą, kad ir Lietuvos jėzuitai sudarytų atskirą provinciją. Sužinojęs apie tą arkivyskupo pageidavimą, T. Bley paprašė T. Kipą, kad prel. Faidutti pareikštų tuo reikalu savo nuomonę raštu. Kai 1928 m. pradžioje T. Bley atvyko į Kauną vizituoti jėzuitų, vasario 5 dieną jis ir T. Kipas užėjo pas prel. Faidutti aptarti, ar galima būtų dabar steigti atskirą Lietuvos jėzuitų provinciją.

Paprastai atskira jėzuitų provincija steigama tik tada, kai tame krašte jau yra bent 100 ordino narių. Lietuvoje tuo tarpu jų buvo tik 12, ir 24 studijavo užsienyje. Iš tokio mažo būrelio dar nebuvo galima sudaryti pajėgaus vieneto, kuris be kitų pa-

galbos būtų galėjęs išsilaikyti. Iš tiesų, 1928 metais Kauno jėzuitų gimnazija išsilaikė tik Vokiečių jėzuitų pagalba. Jų buvo 10, o lietuvių tik 3. Kadangi T. Andruška pastoviai dirbo kunigų seminarijoje, tie du lietuviai nebūtų galėję išlaikyti gimnazijos ir bendrabučio ir dar steigti numatytą naujokyną. Dėl tos priežasties nepriklausomos provincijos klausimas turėjo būti atidėtas ateičiai.

1928 m. vasario 10 dieną T. Provincijolas ir T. Kipas aplankė ministerį pirmininką A. Voldemarą. Jis taip pat iškėlė atskiros Lietuvių jėzuitų provincijos klausimą. Jam buvo atsakyta, kad atskira provincija be naujokyno yra neįmanoma. Tuokart abiejų pusių buvo sutarta, kad prof. Voldemaras parūpins pastatą naujokynui, o T. Bley jūdins atskiros provincijos steigimo klausimą pas T. Generolą. Apsvarstęs tą reikalą iš visų pusių, T. Bley kovo 28 dieną apsisprendė už Lietuvos provincijos atkūrimą. Toji jaunoji provincija, jo nuomone, turėjo dar būti priklausoma nuo Rytų Vokietijos provincijos, nes, plečiantis gimnazijai, tik ji galėjo parūpinti daugiau mokytojų.

Iš tiesų, gimnazijoje savo jėgų buvo tiek maža, kad klierikas Jonas Kidykas kovo 8 dieną turėjo nutraukti filosofijos studijas ir grįžti į Kauną. Balandžio 13 dieną į Kauną grįžo ir klierikas Stasys Rimkevičius. Net kandidatas Jurgis Smilgevičius, buvęs matematikos studentas, o dabar pasišovęs tapti jėzuitu, turėjo kurį laiką mokytojauti jėzuitų gimnazijoje ir negalėjo išvažiuoti į naujokyną. Kadangi T. Bružikas ir T. Venckus visą gavėnios laiką praleisdavo provincijoje, vesdami misijas ar rekolekcijas, klierikai juos pavaduodavo ir užpildydavo spragą. Važiuodamas vesti rekolekcijų, T. Venckus kiekvieną kartą turėdavo gauti dekano leidimą. Bet jis jam netrukdydavo.

Pasibaigus semestro egzaminams, prof. Tadas Ivanauskas paklausė T. Venckų, ar jis negalėtų parūpinti įvairių inkilėlių paukščiams ir juos iškabinti Kauno apylinkėse. 30 įvairaus dydžio inkilų padarė Br. Schwartz, o juos iškabino jėzuitų gimnazi-

jos mokiniai. Tai, rodos, buvo pati pirmoji "Paukščių diena" Lietuvoje.

Nugirdę apie A. Voldemaro ruošiamą mokyklų reformą, balandžio 8 dieną prel. Faidutti ir T. Kipas aplankė ministerį pirmininką ir jį paklausė, ar jis iš tiesų noris suvalstybinti visas privačias mokyklas. Voldemaras jiems atsakė, kad išimtis bus padaryta jėzuitų gimnazijai. Mat, anais laikais privačių mokyklų turėjo "Saulės" ir "Žiburio" draugijos, kurias tautininkų valdžia įvairiomis priemonėmis vėliau stengėsi suvalstybinti ir daugelį jų suvalstybino.

Įsijungęs į gimnazijos darbą 1927 m. rudenį, kl. Stasys Rimkevičius rado keletą skautų ir pradėjo juos organizuoti. Sekančiais metais jis galėjo su jais jau gražiai pasirodyti. T. Kipas laikė St. Rimkevičių skautų įkūrėju jėzuitų gimnazijoje ir rašė, kad pirmasis skautų pasirodymas buvęs įspūdingas. Labai gražiai pasirodžiusi ir visa gimnazija gegužės 11 ir 14 dieną. Kai kas ją laikęs net pirmąja Kaune.²

Giedrią pavasario nuotaiką sudrumstė du skaudūs įvykiai: gegužės 25 dieną nusišovė buvęs jėzuitų mokinyss Volodka, o gegužės 30 dieną buvo nušautas žymus visuomenininkas ir buvęs teisingumo ministeris Liudas Noreika. Aplankęs antrą kartą Volodką, T. Bružikas galėjo išklausti jį išpažinties. L. Noreikos sūnus mokėsi jėzuitų gimnazijoje ir, T. Venckaus liudijimu, buvęs puikus berniukas. Jo klasės draugai palydėjo tėvą į kapines.

1928 m. vasarą į Kauną atvyko du nauji mokytojai, ką tik pabaigę filosofijos studijas Valkenburge: klierikas Konradas Lerch (Lerkis) ir klierikas Wilhelm Greefrath. Liepos 22 dieną atvyko taip pat ir du kunigai: busimasis naujokų magistras Povilas Boegner ir mokytojas T. Augustinas Klein. Su jais atvažiavo ir *Neudeutschland* ekskursija, lydimą T. Hoffmann, S.J. Jauni vokiečiai moksleiviai nuvyko į Bajėnus, kur atostogavo didžioji komuniteto dalis. Ten kl. K. Fulstas, tyčia kalbėdamas laužyta vokiečių kalba, keletą dienų juokino ekskursantus iki ašarų. Moksleiviams atsisveikinant su Bajėnais, K. Fulstas pradėjo kalbėti taisyk-

linga vokiečių kalba ir dar kartą padarė jiems staigmeną.

Liepos 24 dieną T. Kipas aplankė internuncijų Riccardo Bartoloni, kuris paprašė laikyti jį savo žmogumi ir išpėti, jei padarytų klaidingą žingsnį. Liepos 31 dieną T. Fengeris vedė Kauno kunigams rekolekcijas. Tą vasarą abu tėvai retai galėjo išvažiuoti iš Kauno, nes T. Kipas turėjo reikalų su nuncijum,³ o T. Fengeris negalėjo palikti namų.

Nepaisant didelio palankumo tėvams jėzuitams ir jų įstaigai, švietimo ministeris K. Šakenis reikalavo, kad visi svetimtaučiai mokytojai išlaikytų lietuvių kalbos egzaminus. Išimtis buvo padaryta tik T. Kipui. Bet kai jis liepos 10 dieną užėjo pas švietimo ministerį ir paprašė kitiems lengvatų, ministeris nenusileido, ir vokiečiai jėzuitai turėjo laikyti egzaminus. Egzaminai įvyko rugpiūčio 16 dieną. Jų rezultatai buvo menki: egzaminus išlaikė tik kl. K. Fulsas. T. Fengeris, matyt, pageidaujant A. Smetonai, buvo praleistas. Tačiau, laikant egzaminus antrą kartą, suklupo tik vienas klierikas.

1928-1929 mokslo metai prasidėjo su įprastom pamaldom bažnyčioje. Gimnazija turėjo 224 mokinius septyniose klasėse. Pradžioje antroji klasė buvo padalinta į dvi, nes turėjo 52 mokinius. Nubyrėjus mokinių skaičiui, ji vėl buvo sulieta į vieną. Bendrabutyje gyveno 120 mokinių.

Buvo pasklidę gandai, kad į jėzuitų bendrabutį siunčiami tik nedrausmingi ir nesuvaldomi vaikai. Todėl jame, kaip kokiuose pataisos namuose, viešpataujanti griežčiausia drausmė. Tie gandai buvo neteisingi. Bendrabutis nebuvo nei pataisos namai, nei prieklasė į vienuolyną. Tiesa, kasmet pasitaikydavo nedrausmingų ar išlepintų vaikų, kuriems atrodė, kad valgis yra prastas, drausmė nepakenčiama, suvaržymų per daug. Bet tokių auklėtinių buvo maža, ir daugelis tėvų bei klierikų pageidavo, kad T. Kipas lengviau atleistų iš gimnazijos ir bendrabučio išdykėlius. Tačiau ir tie tariamai nesuvaldomi vaikai, pagyvenę bendrabutyje porą mėnesių ir matydami, kad neturi pasekėjų, aprimdavo

ir įsijungdavo į bendrą tvarką. Dažnai pasitaikydavo, kad mokinių tėvai dėkodavo tėvams jėzuitams už sūnaus perauklėjimą, kuris jiems labiau krito į akis negu patiems auklėtojams. Iš tiesų, bendrabutis buvo gera auklėjimo priemonė. Atvykę iš žalio kaimo, mokiniai čia išmokdavo švaros, tvarkos, mandagumo prie stalo, punctualumo ir sugyvenimo. Kiekvieną šeštadienį po pietų T. Kipas viešai perskaitydavo kiekvieno auklėtinio klaidas, pastebėtas gimnazijoje ar bendrabutyje, ir tas skaitymas darydavo įspūdį. Pindamas juokus ir rimtas pastabas, jis nieko neužgaudavo, sukurdavo šiltą nuotaiką ir įkvėpdavo pagarbos mokytojams bei įstaigos tvarkai. Jo žodžiai būdavo taiklūs, teisingi ir tėviški. Jis retai tepakeldavo balsą ir duodavo suprasti, kad ateinančią šeštadienį sulauks geresnių rezultatų. Taip dažniausiai ir būdavo.

Žiūrint į praeitį, reikia pastebėti, kad bendrabučio patalpos buvo ankštokos ir kad kai kurie vėliau atvykę auklėtojai — Arbačiauskas, Misiūnas ir Bilibevski — buvo ne pedagogai. Kai kurių dalykų, pvz. pasivaikščiojimų, mokiniai nemėgo. Pamaldų buvo per daug. Apskritai, T. Kipas nešėsi į kiekybę, o ne į kokybę. Bet bendrabutis vis dėlto gerai atliko jam skirtą uždavinį.

Apie bendrabučio tvarką štai kaip rašo vienas buvęs auklėtinis jėzuitų gimnazijos dešimtmečio leidinyje: "Į bendrabutį įstojau 1925 metų rudenį. Tais metais buvo jau gana daug mokinių bendrabutiečių. Vienos miegamos salės visiems neužteko. Todėl "ramiesiems" buvo paskirta gretima salė, o su "išdykėliais" kartu miegojo bendrabučio auklėtojas. Nakties metu kartais vienas kitas pamėgindavo paišdykauti, ypač kai pajusdavo, kad auklėtojas kur išėjo ar užmigo. Nubudindavo ir vieną kitą savo draugą. Bet paprastai gerai išsimiegodavom."

Rytą apsirengę eidavom į mažąją salę antrame aukšte, kur 15 minučių buvo skaitomi pedagoainio bei dvasinio turinio veikalai. Skaitydavo balsu vienas iš mokinių. Taip pvz. perskaitėme Papinio "Kristaus

Istoriją", Šatrijos Raganos pedagoginius raštus ir daug kitų.

Po skaitymo eidavom į bažnyčią klausyti šv. Mišių, kurių metu giedodavom ir meldavomės. Beveik pusė mokinių kasdien eidavo šv. Komunijos.

Po Mišių — pusryčiai, paskui poilsio metu vieni žaisdavo kieme, kiti šiaip sau vaikščiodavo.

Po pietų, jei oras būdavo gražus ir žemė sausa, žaisdavom kur nors užmiesty futbolo, muštuką, kumščiasviedį arba eidavom po Kaimo apylinkes pasivaikščioti. Žiemą čiuoždavom ir žaisdavom ant ledo. Kai šlapia būdavo, aplankydavom muziejus, įstaigas, fabrikus. Jei po pietų lydavo, pasilikdavom salėje, atsinešdavom patefoną, įvairių žaidimų; kiti knygas skaitydavo.

Pamokas ruošdavom auklėtojo prižiūrimi; tik aštuntokai mokėsi savo klasėje be priežiūros.

Ypatingos bendrabuty dienos, kurios skirdavosi nuo kitų savaitės dienų, būdavo šeštadieniai ir sekmadieniai.

Šeštadieniais po pietų — maudymasis, o po to ateidavo T. Rektorius ir viešai perskaitydavo kiekvieno savaitinius elgesio, stropumo ir drausmės pažymius. Vienam būdavo džiaugsmo, o kitam tekdavo "pipirų". Paskui eidavom išpažinties, ruošdavomės kuopelių susirinkimams, skaitydavom knygas arba iš anksto ruošdavom pamokas, kad sekmadienį liktų daugiau laisvo laiko.

Sekmadienį — iškilminga nuotaika, bendros mokinių Mišios, kuopelių susirinkimai, daug laiko knygoms skaityti, ilgesnis pasivaikščiojimas, žodžiu, visi jausdavosi šventadieniškai.

Daugumas bendrabutiečių dalyvavo ateitininkų, sodalių, skautų organizacijose. Organizacijos pasiskirstė darbą: ateitininkai daugiau domėjosi literatūra, o skautai sportu. Susirinkimus darydavom gana dažnai.

Nuotaika bendrabutyje, apskritai sakanč, buvo gera. Geros valios mokiniams buvo malonu čia gyventi. Nuobodžiauti nebūdavo laiko".⁴

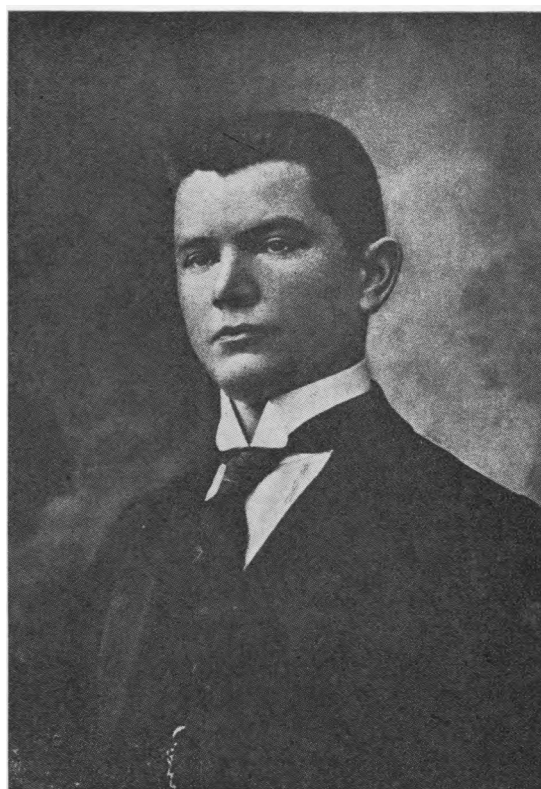
Bendrabutiečiai valgydavo pirmame vienuolyno aukšte, miegodavo trečiame, o pamokas ruošdavo "Perkūno Namuose", antrame aukšte.

Rudeniop, registruojant vaikus pradžios mokyklai, ne vienas pasiturįs tėvas ir motina pageidavo, kad jų vaikams būtų įsteigtas specialus skyrius, atskirtas nuo neturtingųjų vaikų. Jų nuomone, neturtingųjų vaikai yra nešvarūs bei išdykę ir daro blogą įtaką kitiems. Ar negalėtų gimnazijos vadovybė atidaryti geresniems vaikams atskirą skyrių?

Toks tėvų pageidavimas T. Kipui buvo staigmena ir jis prižadėjo apie tai pagalvoti. Pasitaręs su tėvais ir gavęs jų pritarimą, 1928 m. rugsėjo 10 dieną jis atidarė pradžios mokykloje vadinamąjį "švariųjų" skyrių ir patenkino daugelio prašymą. Mokytojos ir mokymo priemonės, žinoma, pasiliko tos pačios visiems. Nors tas nenatūralus vaikų atskyrimas jėzuitų tarpe sukėlė tik juokų, bet T. Provincijolas pažiūrėjo į tai rimčiau ir pareiškė savo abejonę. Pamatęs, kad daugumas tėvų pritaria tai "švariųjų" grupei, jis nusileido. Tą opią "klasių" problemą geriausiai išsprendė patys vaikai paprastu būdu, būtent žaisdami kartu. Ilgainiui tam sprendimui pasidavė ir tėvai jėzuitai, ir mokinių tėvai.

Pasibaigus mokinių rekolekcijoms ir pašventinus šv. Aloyzo bei šv. Kazimiero paveikslus, spalio mėn. 7 dieną atėjo iš prezidentūros žinia, kad prezidentas A. Smetona nori dalyvauti sekmadienio pamaldose tėvų jėzuitų bažnyčioje. Atvykus prezidentui pirmą kartą, T. Kipas jį oficialiai sutiko, perbėgo trumpai kolegijos istoriją, parodė naujuosius paveikslus ir po pamaldų išlydėjo prie durų. Už durų prezidento laukė didžiulė žmonių minia, sveikindama jį spontanišku *valio*. Bet tie prezidento apsilankymai tvėrė ne ilgai.⁵

Baigiantis 1928 metams, T. Kipas vėl pergyveno mažą namų "revoliuciją", panašią kaip 1927 m. Šį kartą T. Kipą kritikavo T. Klein. T. Kipo laimei, 1929 m. pradžioje į Kauną atvyko T. Provincijolas Bley ir nurašino abi partijas. Tuo nesusipratimai ir

Prof. A. Voldemaras

baigėsi. Iš tiesų, didžioji tėvų jėzuitų dalis labai vertino T. Kipo asmenį ir darbus.

1928 m. lapkričio 27 d. Kun. Juozas Vailokaitis pasakė T. Kipui tokį komplimentą: "Jėzuitai sugyvena gražiai su visais, taip pat ir su tautininkais".⁶ Tokia buvo T. Kipo linija ir laikysena; jo pavyzdžiu sekė ir kiti jėzuitai.

Vasario 9 d. T. Kipas aplankė švietimo ministerį K. Šakenį ir paprašė jį dviejų dalykų: kad palengvintų vokiečiams jėzuitams lietuvių kalbos egzaminus, reikalaujant tik 4 klasių žinių ir, antra, kad leistų laisvai samdomiems mokytojams eiti klasės auklėtojų pareigas. Į tą "laisvai samdomų mokytojų"⁷ kategoriją įėjo visi svetimtaučiai jėzuitai. Švietimo ministeris patenkino abu T. Kipo prašymus balandžio 24 d., matyt, tik įsiterpus prezidentui A. Smetonai.⁸

Gavėnios pradžioje T. Bružikas ir T. Venckus išvyko į provinciją vesti rekolekcijų ir misijų. Kadangi tuo metu T. Fenge-

ris aplankė savo mirštantį tėvą, T. Boegneris sėdo į klausyklą ir padėjo T. Kipui klausyti išpažinčių. Kovo viduryje jėzuitų bažnyčioje buvo suruoštos rekolekcijos studentėms. Balandžio 1 d. T. Kipas pažymi savo dienoraštyje, kad tą dieną pirmieji jo penitentai buvo prezidento duktė ir jos vyras. To paties mėnesio 18 dieną jį pakvietė prezidentas A. Smetona ir taip nusiškundė nuncijum, vyskupais ir krikščionimis demokratais, kad T. Kipas jautėsi nejaukiai. Ta proga T. Kipas išdėstė savo rūpesčius. Prašomas nuncijaus, balandžio 23 d. jis vėl aplankė A. Smetoną ir galėjo išaiškinti kai kuriuos nesusipratimus. Tuo tarpu Gottlieb Senn apžiūrėjo kitados Mykolui Rōmeriui priklausiusį Pagryžuvio dvarą ir pranešė T. Kipui, kad jis labai tinkamas numatytam naujokynui. Pagryžuvius patiko T. Boegneriui ir T. Provincijolui, atvykusiam į Kauną gegužės pradžioje. Gegužės 8 dieną tėvai jėzuitai nusprendė įvesti lotynų kalbos kursus tiems mokiniams, kurie stoja į jėzuitų gimnazijos penktą klasę. To paties mėnesio 15 ir 26 d. T. Kipas vėl lankėsi prezidentūroje ir paprašė trijų dalykų: leisti atidaryti gimnazijoje paraleles klases, suteikti seselių širdiečių mokytojų seminarijai pašalpą ir leisti iškeisti Buktininkų ūkį į Pagryžuvį. Kadangi čia pat buvo ir švietimo ministeris, prezidentas jį iškviatė iš posėdžio, kad apsispręstų pirmuoju reikalu. Tas prašymas buvo patenkintas.

Gegužės 26 d. Kaune visų mokyklų skautai turėjo sporto rungtynes, kuriose kl. St. Rimkevičiaus suorganizuoti skautai laimėjo pirmąsias premijas. Gegužės pabaigoj jėzuitų gimnazijos skautai suruošė savo šventę Pažaisly, pašventino savo vėliavą ir priėmė 15 naujų narių. Kl. St. Rimkevičius vadovavo ir jaunesniems Marijos Sambūrio nariams, Marijos Sodalitijos Karžygių Kongregacijai.⁹ Vyresniųjų sodalių dviasios vadas buvo T. J. Bružikas, o ateitininčių — kl. K. Fulstas.

Mokiniams išvažiavus atostogų, T. Kipas vedė rekolekcijas kunigams Gižuose, Telšiuose, Panevėžy ir Kaune. Kai birželio

24 d. T. Fengeris nuvyko į ligoninę parsivežti po operacijos besveikstančio T. A. Klein namo, šis sukrito tarp durų ir kitą dieną numirė. Pasklidus mieste gandams, kad jis buvo antiklerikalų nunuodytas, valstybės gynėjo akivaizdoje turėjo būti padarytas lavono skrodimas. T. Klein palaidotas Kaune. Kapinėse atsisveikinimo žodį tarė T. B. Andruška, kuris 1928-1929 metais parašė vieną knygą (*Romos popiežius*) ir vieną brošiūrą (*Ar tik nebūti man kunigu*). Po laidotuvių klierikai išvyko atostogų į Bajėnus. Tą vasarą T. Boegneris, kl. J. Kidykas ir brolis Dreisewerd pradėjo remonto darbus Pagryžuvyje, kl. K. Fulstas ir kl. A. Fritzen išvyko studijuoti teologijos, o iš Vokietijos į Kauną atvyko kl. Leonas Behlau, kl. Povilas Bilitevski, brolis Adolfas Šimkevičius ir brolis Juozapas Hoffe. Jis buvo ilgametis virėjas. Truputį anksčiau į Kauną atvyko broliai: Juozas Jonkus, Simonas Liaukus, Valerijus Švytra ir Jurgis Želvys.

Tas iš jaunų žmonių susidedas komitetas buvo pilnas energijos, iniciatyvos ir idealų. Apžvelgdamas tuos darbo metus, T. Venckus pasisakė, kad jie buvę patys gražiausieji jo gyvenime. O gal ir kitiems? Darbo buvo daug, bet ir vaisių nemažai. Pagryžuvyje greitai turėjo būti atidarytas naujokynas, kad nebereikėtų kaimynų pagalbos.

1929 m. vasarą Lietuvos jėzuitų provincija buvo panaši ne į daigą ar atžalą, bet į jauną medį su tvirtom šaknim derlingoje Lietuvos žemėje. Jį rūpestingai prižiūrėjo T. Bernardas Bley, kuris jau kovo 28 dieną buvo apsisprendęs už atskirą Lietuvos viceprovinciją. Atidarius Pagryžuvio naujokyną, jo ir lietuvių jėzuitų norai galėjo būti įvykdyti.

1. Kipp, Litauen, 35 p.

2. Ten pat, 40 p.

3. Ten pat, 41 ir 42 p. Rugpiūčio 5 dieną T.

Kipas aptarė su nuncijum filosofijos-teologijos fakulteto reformą. Rugpiūčio 13 dieną jis paruošė R. Bartoloniui memorandumą apie Katalikų Akciją, o rugpiūčio 15 dieną

ŠVENTASIS SENELIS

(Tėvo Jono Bružiko šviesiam atminimui)

HALINA DIDŽIULYTĖ-MOŠINSKIENĖ

Saulė plieskia įsisiūbavusi visu vasaros karščiu. Jos svilinantys spinduliai atšoka nuo šaligatvių cemento ir susigeria į baltai nudažytas grubias mūrines tvoras. Šitokį vidurdienį kas tik gali ieško pavėsio namų viduje.

Kieme, prie vartelių, plačiašakio eukalipto pavėsyje, gero veršio ilgiu išsitiesęs, miega šunelis kudlius. Kažkas suploja delnais prie vartelių. Šuo pašoka, ir jo skambus lojimas visus prižadina iš snaudulio. Iš kambario atbėga basa mergytė, braukia ant akių užkritisius plaukus.

— Mama, kažkas atėjo! — šaukia.

O kaip tyčia tuo metu mama džiausto baltinius kiemo gale. Mergytė skuba prie vartų.

— Mama!... Marš į būdą! — trepsėdama basa koja, ji varo šunį būdon.

Už vartelių stovi kunigas Jonas Bružikas ir juokiasi:

— Tai ką, varai mamą būdon?...

Mergytės veidelį nuplieskė žarijomis:

turėjo dalyvauti nuncijaus ingrese į Kauno katedrą.

4. Kauno Jėzuitų Gimnazija. Pirmasis dešimtmėtis, 88 ir 89 p.
5. Apie A. Smetonos religinę praktiką žiūr. Kun. M. Vaitkus, Nepriklausomybės saulėj, VI tomas, antroji dalis, 86 p. Į Kalėdų sveikinimą 19 dienų prieš savo mirtį A. Smetona T. J. Kidykui taip atsakė: "Šv. Kalėdų ir Naujųjų 1944 metų proga aš ir manieji siunčiame Tamstai geriausios kloties linkėjimų, kad laukiamieji metai būtų iš Apvaizdos, pasaulio Išvaduotojo, malonės laimingesni Lietuvai ir Žmonijai, kad Tamstos, Kunige, malda už mus pasiektų Visagallo klausą".
6. Kipp, Litauen, 44 p.
7. Palyg. T. Kipo tarnybos lapą, 5 p.
8. Kipp, Litauen, 47 p.
9. Kauno Jėzuitų Gimnazija. Pirmasis dešimtmėtis, 110 p.

— Ne, ne. Aš Meškį varau būdon... Sakau, Meški, eik į būdą...

Šuo urgzdamas įlindo į savo namuką, bet pro mergaitės kojas vis dar rodė savo baltas iltis ir nukarusį raudoną liežuvį.

— Prašom į kambarį, prašom! — kviečia. — Mama! Svečias!... Tupėk būdoj, aš tau!... — mergaitė nekantrauja.

Kai atėjau pasitikti svečio, jis vis dar taip nuoširdžiai juokėsi, kad net pro akių kampučius iš po akinių ašara nukrito.

— Sveika gyva! Na, ir prijuokino mane Jūsų dukrelė. Šaukia: "Mama, marš į būdą!" O paskui: "Svečias! Tupėk būdoj!" Juokiamės abudu, o duktė sumišusi savo kambarėlin smuko.

— Užėjau pailsėti. Pavargau... — šluostydamas prakaitą sulamdyta nosine, kalba senelis. Žodžiai nutrūksta, sunkiai alsuoja. Pakviečiau į kambarį, paruošiau gaivaus vandenėlio su uogiene. Senelis patogiai atsilošė fotelyje, nusiėmė akinius, bet vis dar negalėjo sulaikyti juoko, kad "duktė varė mamą į būdą"...

Praėjo daug metų nuo tos dienos, o dar visai neseniai jis man priminė tą epizodą, nes pasakė, kad, tur būt, niekad taip nuoširdžiai nesijuokęs, kaip tada.

Prieš dešimtį metų susirgo mūsų tetulė. Atsigulė ligoninėn. Sužinojo T. Bružikas, kad jinai ligoninėje, ir tuoj pat nuskubėjo jos aplankyti. Deja, rado jau be sąmonės, merdėjančią. Davė paskutinį patepimą, pasimeldė, ir kai po dviejų dienų vėl atėjo, rado jau pašarvotą ligoninės koplyčioje. Vieni du stovėjome prie mirusiosios šaltoje, kalkėmis dažytoje koplyčioje. Aš glosčiau mirusiosios rankas, norėjau sušildyti jas, tas rankas, kurios tiek metų man padėdavo, vaikus auginant... Pro ašarų sriautus mačiau, kaip T. Bružikas atskleidė maldaknygę, tyliai skaitė maldas, o jo veide buvo tokia ramybė, toks pasitikėjimas... Jis peržegnojo velionę, priėjo prie manęs,

padėjo ranką ant peties ir pasakė: "Pakelk širdį į Nukryžiuotąjį". Tik tada pamačiau, kad sienoje buvo didelis, sunkus kryžius, Kristaus nusvirusi galva. Mano skausmas buvo toks menkas prieš Jo kančią. Pabučiavau gerojo senelio ranką. Ji buvo švelni ir šilta.

Kai išleidome sūnų mokytis į Čikagos universitetą, mums buvo nelengva mokėti doleriais už jo mokslą. Sužinojęs, kad sūnus gerai mokosi, T. Bružikas, nuvykęs į Čikagą, išrūpino jam bent vienkartinę paskolą iš Lietuvos Katalikų moksleivių fondo. Tai buvo didelis palengvinimas mūsų šeimai. Jautėme, kad turime ne vien draugą, bet ir globėją.

Jo kantrumas buvo nuostabus. Pamenu, kaip jis, susilaužęs koją, lipdamas iš autobuso, ištisus metus išgulėjo ligoninėje. Lietuviai jį lankė, nešė jam vaisių, saldumynų, pyragų. "Kad taip kas rūgščių kopūstų atneštų, tai širdelė atsigautų", kartą prasitarė. Tik to ir bereikėjo! Moterys nešdavo ir nešdavo stiklinėmis ir buteliais namie raugintų kopūstų, o jis jais gardžiuodavosi. Svečius-lankytojus vaišindavo saldumynais, o pats vaišindavosi kopūstėliais.

Nunešiau tada jam Gogolio raštų rinktinę rusų kalba. Skaitė ilgai, su įdomumu. Paskutinį kartą, kai kongreso metu susitikome, senelis kažkaip spontaniškai pasakė, kad jam tada buvo taip malonu prisiminti rusų kalbą. Vargiai toji taurioji širdis sugebėtų ko nors neapkęsti ar ką nors atstumti. Jis ėjo per gyvenimo gruodą, kaip Dievo šauklis. Kuklus, palinkęs, bet kiekvieną sutikęs apdovanodavo šviesia šypseną, šiltu rankos paspaudimu. Paguodos žodį surasdavo nuliūdusiam, pagirdavo užsitarnavusį. Ar karštis, ar lietus, ar vėjas, ar naktis — T. Bružikui nebuvo skirtumo. Neatgrasydavo nė nusilpusios širdies prieuoliai.

Ypač jis džiaugdavosi, kai pasisekdavo sutvarkyti šeimas moterystės sakramentu. Štai kad ir toks atsitikimas, kurį jis pats mums papasakojo.

Gyveno lietuviai, susidėjęs su juode. Gyveno kažkokiam pusrūsy, vargingame prie-

miestyje, apsikrovę vaikais, apsileidę — vargas spoksojo iš visų kampų. T. Bružikas prašo gražiuoju:

— Susitvarkykite savo santuoką prieš Dievą!

— Ką čia betvarkyti, juk pragyvenome tiek laiko drauge, vaikus auginam, ar čia ką padės kokie ten sakramantai! — sako užsispyręs vyras.

— Niekio daug nereikia, tik priekite išpažinties, ir čia pat jus apvesdinsiu.

Tada jau žmona užprotestavo:

— Jei turi būti vestuvės, tai turi būti ir vestuvinė suknia, ir veliumas.

— Matai, ko užsinorėjo, — juokėsi vyras, — vestuvinės suknios! O iš kur aš ją išpaišysiu? Nereikia jokių vedybų, nereikia nieko, basta!

Juodė, jau senstelėjusi, stora, išdribusi, nušlepsėjo prie guolio, nubraukė ašarą, nosį nusišnypštė...

T. Bružikas padavė jai kruzeirų, kiek prie savęs turėjo, ir sako:

— Pasisiuk sau baltą suknį. Kai kitą kartą ateisiu, bus vestuvės.

Kai kitą kartą jis atėjo, juodė jau buvo įsigijusi vestuvinius drabužius. Vyras taip pat pasidabino, išmaudė vaikus.

— Taip ir sutvarkiau jų moterystę, ačiū Dievui, — atsiduso tas šventasis senelis ir laimingai nusišypsojo, lyg būtų brangiausią dovaną gavęs.

Bet jėgos silpo. Kartą prasitarė:

— Nuvargau jau. Kada nors sukrisiu ir nebeatsikelsiu.

Sukrito ir nebeatsikėlė. Nebeprikėlė nė baisus traukinio stabdžių žviegimas. Tą juodąją naktį mirties angelas pasiėmė jo taurią sielą ir nusinešė žvaigždynų takais "tolyn nuo žemės valandų". Majestotiškų kiparisų pavėsyje palaidota nuvargusi širdis, tos geros rankos, kurios tūkstančius kūdikėlių pakrikštijo, šimtus santuokų palaimino, daugelį mirštančiųjų priruošė paskutiniajai kelionei.

Šventasis senelis, kaip man priminė jį dukrytė, niekada daugiau mūsų neapplančys. Amžiną atilsį duok jam. Viešpatie, Tavo veido amžinoje šviesoje!

A.A. KAN. MYKOLĄ VAITKŲ PRISIMENANT

J. VENCKUS, S.J.

Kan. M. Vaitkus buvo mano kapelionas Telšių gimnazijoje 1912-1915 m. Prisimenu jį kaip švelnų, malonų kunigą ir gerą mokytoją. Mūsų sanykiai nesiribojo tik mokykla, nes gyvenom pas tą patį šeimnininką Lukavičių, kuris turėjo kelis namus Plungės gatvėje. Kun. Vaitkus turėjo savo butą atskirame name, bet kasdien susitikdavom prie stalo per pietus. Anais laikais gimnazistams nebuvo lengva su butais. Žemaičiai ūkininkai nuo Švėkšnos, Veviržėnų ir kitų tolimų Žemaitijos kampelių turėdavo toli važiuoti, veždami sūnus į Telšių gimnaziją. Tėvai tai mielai darė, nes savo vaizduotėje jau matė sūnelį su sutana, vikaraujantį ar klebonaujantį kokioje nors parapijoje. Daugiausia palikdavo apsigyventi sūnų pas kokią pamaldžią moterėlę, kuri turėjo kambarių ir mokėjo virti dešras, kumpius ir bulves, kuriuos tėvai atveždavo kartu su savo vaikelio.

Ponams Lukavičiams buvo didelė garbė turėti tokį žymų žmogų, kaip kapelionas Vaitkus, savo namuose. Taip pat ir mums, kaimo berniukams, buvo malonu sėdėti prie vieno stalo su savo kapelionu. Iš jo mes galėjom daug ko pasimokyti. Mums jis buvo tikras idealas: visuomet labai susivaldęs, su visais malonus, mandagus. Drauge su mumis buvo ir Jurgis Talmantas, vėliau dėstęs lietuvių kalbą Jėzuitų gimnazijoje, žinomas lituanistas. Telšių gimnazijoje buvo daug mokinių, beveik nemokančių lietuviškai, tad jis juos mokydavo. Drauge buvo ir Edvardas Turauskas, visuomet gražiai, tvarkingai apsirengęs. Jis dirbo su ateitininkais, ir mane jis priėmė į ateitininkus.

Pastebėjau, kad kun. Vaitkus niekados blogai nekalbėdavo nei apie kunigus, nei apie pasauliečius. Tai man darė didelį įspūdį. Gal dėl to jis turėjo tiek gerų draugų. Jis labai gerai pažinojo Lietuvos kunigus ir su jais gražiai sugyveno. Palaikydavo

draugiškus santykius ir su tais kunigais, kurie mesdavo kunigystę.

Kun. Vaitkus labai mėgo grožį, pasireiškiantį bet kokia forma. Buvo tikras estetas. Dirbdamas su jaunimu, jis labai vertino tyrą džiaugsmą ir grožį, į jį žiūrėdamas poeto akimis.

Sutikdavau savo buvusį mielą kapelioną ir vėliau, gyvenantį JAV rytuose. Peace Dale miestelyje, prie amerikiečių seserų vienuolyno. Pastebėjau, kad jis dažnai vis kalbėdavo apie savo ligas ir negalavimus. Tai jau senatvės ženklas. Jis buvo sulaukęs gražaus amžiaus. Labai džiaugėsi, kad jo veikalai buvo verčiami į anglų kalbą. Būdamas seselių kapelionu, jautėsi vienišas. Vienuolyne buvo ir rekolekcijų namai. Jis stengdavosi susidraugauti ir pasikalbėti su rekolekcijų vadovais. Iš jų sužinodavo ir apie naujausius dvasinio gyvenimo sąjūdžius. Buvo gana gerai išmokęs ir anglų kalbą. Pasižymėjo nuoširdžiu pamaldumu. Matydavau jį ilgai klūpantį prieš altorių, paskendusį maldoje.

Kiekvienas žmogus turi didesnių ar mažesnių klaidų, netobulumų, bet labai buvo sunku jų rasti, stebint kan. Vaitkų. Jis man labai priminė tą krikščioniškojo humanizmo skelbėją ir vykdytoją Jacques Maritain. Kan. Vaitkus buvo mano dvasios vadovas, kai buvau dar jaunutis. Jį susitikdavau ir daug ko iš jo išmokdavau ir vėliau. Po kiekvieno su juo susitikimo jausdavau, kad tapau geresniu žmogumi.

Gali poetas būti didelis atsiskyrėlis ir mizantropas, bet jis negali būti aklinau užsidaręs savyje. Bent viena kuria savo būties šaknimi jis yra giliai įaugęs į realybę, esančią šalia jo. Jei bėga jis nuo žmonių, tai gal myli gamtą; jei nemėgsta vidurdienio saulės, tai, tur būt, žavisi žvaigždėtu vidurnakčio dangumi. Ką nors vis tiek jis myli, dėl ko nors kenčia.

V. Mykolaitis-Putinas

Paauglys bėga iš namų

J. Stašinskas

Tyrimų duomenys rodo, kad didesnė paauglių dalis bėga iš namų dėl neteisingo auklėjimo ne tik šeimoje, bet ir mokykloje.

Paauglių bėgimo iš namų motyvus galima suskirstyti į kelias kategorijas. Pavyzdžiui, patys paaugliai dažnai pasisako bijoję bausmės. Mat, už blogą elgesį mokykloje ar namie, už blogus pažymius, pamokų praleidinėjimą ir kitus prasižengimus, už neatlikimą pareigų, tėvai baudžia vaikus fizinėmis bausmėmis.

Bėgančių iš namų paauglių tarpe nemaža yra tokių, kurie nesutaria ne tik su tėvais ir su mokytojais, su klasės vadovu. Mokylos taikomos bausmės — elgesio pažymio sumažinimas, tėvų iškvietimas į mokyklą pokalbiui, pašalinimas iš pamokų — jų neveikia. Bėgančių paauglių elgesys, sprendžiant iš mokyklų charakteristikų, neretai blogėja ne tik namie, bet ir mokykloje. Jie ima blogiau mokytis, auga priešiško jausmas mokyklai, išgaruoja dargi buvęs minimalus susidomėjimas dėstomais dalykais. Paaugliai ieško "išsigelbėjimo" nuo gresiančios bausmės mokykloje, praleidami pamokas, o nuo tėvų bausmės — bėgdami iš namų. Neretai viso to priežastis — blogas mokymasis. Tai patvirtina ir tas faktas, kad pabėgimai iš namų suintensyvėja mokslo metų laikotarpyje. Jie dažnai būna nesąmoninga paauglio protesto

forma dėl tėvų amoralaus gyvenimo, blogo elgesio su vaiku, neturėjimo normalių darbo ir poilsio sąlygų namie. Tokiose šeimose vaikai tiesiog bijo tėvų ir stengiasi gyventi toliau nuo jų autoriteto ir valdžios.

Dauguma paauglių bėga iš namų sistemingai. Pirmas nepilnamečio pabėgimas paprastai buvo dėl rimtesnių priežasčių, negu vėlesnieji. Algis G., ne vieną kartą bėgęs iš namų, papasakojo: "Pirmą kartą pabėgti iš namų buvo labai sunku. Každito bijojau. Dabar tai ilgai nesvyruoju: kai tik namie man gresia nemalonumai, tuoj ir bėgu". Šis pavyzdys gana tipiškas. Panašiai kaip pirmieji pamokų praleidinėjimai nutiesia kelią vėlesniems, taip ir pirmieji bėgimai iš namų prisideda prie sekančių. Paaugliai įpranta bėgti iš namų dėl pačių menkiausių priežasčių. Pabėgimas pasidaro paauglio reakcija į visus nemalonumus. Pavyzdžiui, paauglys Rimas R., sužinojęs, kad tėvas nenupirks jam žadėto dviračio, keršydamas paliko namus: pasiėmęs svetimą palapinę, jis su draugais visą savaitę gyveno miške. Panašių pavyzdžių yra ir daugiau.

Kiekvienas paauglio pabėgimas iš namų visų pirma rodo, kad tėvų ir vaikų santykiai nenormalūs. Tik atskirais atvejais vaiko bėgimą iš namų galima paaiškinti vien tik paauglio potraukio nuotykiams, romantikai. Tokie "bėgliai" dažniausiai stengiasi pasiekti didesnius miestus, nuvykti į pietus, kad galėtų pasižiūrėti nematytos gamtos, žmonių. Gera priemonė kovoti su tokios rūšies pabėgimais iš namų yra ekskursijos, susitikimai su daug mačiusiais žmonėmis, susirašinėjimas.

Pabėgę nepilnamečiai kartais sulaukia paramos iš suaugusiųjų, kurie noriai nupirka bilietus kelionei, suteikia reikiamą informaciją, užuot sulaukę vaikus arba painformavę atitinkamus pareigūnus. Sulaukęs mažametis Saulius L. paaiškino, kad jam "dėdės" ne tik nupirko bilietą, bet ir toliau jį slėpė kelionėje nuo pašalinių akių, kad tik jis galėtų nuvažiuoti pas motiną iš anksto išgalvotu adresu.

Norint užkirsti kelią paauglių bėgimui

iš namų, tėvams reikia bendrauti su vaikais, laisvalaikį praleisti kartu su visa šeima. Tai padės stiprinti paauglio ir tėvų ryšius, apribos neigiamą draugų įtaką. Tačiau, kaip rodo tyrimų duomenys, tik 10-15% paauglių praleidžia laiką kartu su šeima: eina į teatrą, kiną, iškylauja gamtoje ir t.t. Dar mažiau tėvai bendrauja su sunkiai auklėjamais paaugliais. Kai kurie tėvai visiškai nesidomi vaikų reikalais, nepasikalba apie jų rūpesčius, jiems nenurodo, kaip būtų galima naudingiau ir įdomiau praleisti laisvalaikį. Savo ruožtu bendravimo su tėvais trūkumą paaugliai kompensuoja tuo, kad susiranda "draugų", kurių elgesys kelia didelį visuomenės susirūpinimą. Ypatingai mažai sunkiai auklėjamo paauglio elgesiu ir pažangumu domisi tėvas. Didesnis tėvo susidomėjimas vaiko elgesiu, bendras laisvalaikio praleidimas padėtų tėvui ir vaikui psichologiškai suartėti, o tai dažniausiai ir užkirstų kelią paauglio bėgimui iš namų. O nesirūpinimas vaiko interesais, jo vidiniu pasauliu erzina paauglį, stumia jį į gatvę, atveda į teisės pažeidimo kelią. Nepilnametis Tolius Ž. neturėjo namie savo kampo, kur galėtų ruošti pamokas, tėvams buvo neįdomu, kaip jis mokosi, ką veikia laisvalaikiu. Todėl neatsitinkamai draugų žodis jam pasidarė svarbesnis, negu tėvų. Galutinai pasidavęs bendraminčių įtakai. Tolius vėliau, pabėgęs iš namų, kartu su kitais berniukais pradėjo vagiliauti.

Be suaugusių priežiūros "bėgliai" paprastai dar giliau brenda į nusižengimus. Juk norint bent keletą dienų pragyventi, išėjus iš namų reikalinga pastogė, maistas. Todėl nenuostabu, kad pabėgėliai pradeda vogti maisto produktus, o kartais apiplėšia pinigų kasas. Kai kurie iš jų jau prieš pabėgimą apsirūpina vogtu maistu ir pinigais. Tyrimų duomenimis, beveik 40% pabėgėlių iš anksto tokiu būdu pasiruošdavo kelionei.

Paauglys bėga iš namų. Tai rimtas signalas tėvams, kad vaikui namie bloga, nėra šiltos geros atmosferos, trūksta nuolatinės, bet taktiškos tėvų kontrolės ir priežiūros.

Negalima!

E. Pociuvienė

Nė viena šeima, auklėdama vaikus, neapsieina be žodžio "negalima". Jis reikalingas, nes padeda vaikui kontroliuoti savo poelgius. Tačiau "negalima" ar į jį panašūs draudimai turi savo atspalvius, nuo kurių didele dalimi priklauso ir auklėjimo sėkmė.

Trys šeimos augina po vaiką, maždaug vienodo amžiaus. Savo norais visi tie vaikai irgi labai panašūs. Tik skirtingai jiems sako "negalima", ir rezultatai skirtingi.

Pirmosios šeimos Edmutis — sveikas, linksmas, judrus berniukas. Jis visko nori, ką tik pamato. Nori mašinos, tėvelio raktų, mamytės rankinuko ir t.t. Kartais užsinori ir brangios stovylėlės nuo staliuko. Jam sako: "Negalima, Edmuti! Suduš". Edmutis vis tiek prašo. Bet negi duosi vaikui trapią stovylėlę? Tačiau Edmutis nenusileidžia. "Noriu, noriu..." — primygtinai verkšlena, sekiodamas iš paskos. Jam dar kartą paaiškinama, kodėl stovylėlės negalima imti, tačiau Edmutis nieko nepaiso. Tik baisiai supyksta ir užšaukia garsiai. Matydamas, kad ir tai nepadeda, Edmutis taip ima spiegti, kad visas namas skamba. Tiesiog nebeatogu kaimynų.

Vienas namiškių nebetenka kantrybės. Ir, nepaisydamas, kad vaikui ką tik buvo pasakyta "negalima", šį uždraudimą sulaužo. "Kiek jūs rikdysit vaiką! Galva tiesiog plyšta. Duokit galų gale jam tą stovylėlę. Prižiūrėsit, nieko neatsitiks".

Edmutis, gavęs stovylėlę, iš tiesų nustojo verkti ir iš karto pasidarė linksmas. Visi atsigavo, nebesinervina. Taip, šį sykį nebesinervina, bet ateityje dėl to vaiko, oi, dar bus bėdos visiems.

Kitą kartą Edmutis, negavęs norimo daikto, rėkdamas net pamėlynuoja. Tiesiog gaila vaiko.

Trečią kartą nebėra pasaulyje jėgos, kuri Edmučio norus sulaukytų. Niekas jam ir nebeprieštarauja, nes visi įsitikinę, kad geriausia vaiką nuraminti, kai paduodi, ko

jis prašo. O paskui, kai užmiršta ar užmiega, paimi — ir viskas gerai.

Štai ir turime apgadintą mažylį. Kodėl? Todėl, kad šioje šeimoje nėra tvirto "negalima".

O gal Edmutis iš prigimties blogas! Visai ne! Mielas, smalsus, kaip ir dauguma vaiku.

Antroje šeimoje, kurioje auga Gintukas, "negalima" jau kitoks. Čia lengvai šiuo žodžiu nesišvaistoma. O jei prisieina sakyti "negalima", vaikas žino, kad tikrai negalima.

Kartą, kai Gintukas užsigėdė pažaisti su žadintuvu ir sukėlė triukšmą, šeima reagavo taip. Tėvas tuoj pat palaikė motinos nuomonę:

— Gintuti, kodėl neklausai mamytės? Tuk tau paaiškino, kad besukinėdamas laikrodį gali sugadinti! Mamytė didelė, viską žino, o tu mažas, nežinai, bet nenori klausyti. Jeigu pasakė negalima, tai ir negalima.

Nemyliu! Nemyliu! — pagąsdino, sužaižaravęs akimis, Gintukas.

— Ir mes tavęs nemylim, jei taip ožiujies. Pats supranti, kad laikrodis — ne žaisliukas, o pyksti, kaip tas nedorėlis vilkas miške. Na, ir eik pas vilką! Jis negeras, tu negeras, galėsit susidraugauti.

Gintukas puolė prie močiutės, piktai šnairuodamas į tėvelį ir mamytę.

— Neik, neik prie manęs! Ir man negero vaiko nereikia. Gali rėkti kiek tik nori, o laikrodžio gadinti vis tiek tau niekas ne-duos.

Gintutis nuleido galvą ir susimąstė. Bet dabar jau ne apie laikrodį, o apie save: "Iš tiesų, tur būt, jis blogai pasielgė, nes juk visi taip sako..."

Gintutis supranta, kad tėtukas, siųsdamas jį pas nedorąjį pasakų vilką, tik juokauja. Taip pat žino, kad mamytė, tėvelis ir močiutė labai jį myli, tik nemyli to užsispyrėlio ožiuko, kuris kartais į jį įlenda. Ir jam pasidaro gėda.

Šeima kurį laiką į jį nekreipia dėmesio. Gintukas vos neverkia. Paskui mamytė dirsteli į Gintutį ir mato, kad šis jau nebe

"didvyris", o mažas, nelaimingas vaikutis. Todėl prieina ir sako:

— Sūneli, juk tu toks būdavais geras berniukas. Žaisliukus sutvarkydavai, rūbelius į vietą pasidėdavai. Kaip čia šiandien taip negražiai išėjo?

Gintutis nieko nesako, tik prisiglaudžia prie mamytės ir nori, kad daugiau apie tai nebekalbėtų.

Kitą kartą Gintukas, pamatęs vakare užsukant žadintuvą, jau pats klausia:

— Ar laikrodis gali sugesti? Už tai negalima jo imti?

Dabar, kai Gintukas jau geras, mama prineša laikrodį arčiau. Apžiūri jį drauge. Leidžia apčiupinėti stiklą, parodo rodykles, priglaudžia prie ausies, kad pasiklausytų cik-cik! Papasakoja, koks geras laikrodis: pažadina namiškius į darbą, pasako, kada Gintučiui reikia eiti į darželį, kada pietauti, miegoti ir t.t.... Laikrodis nenori sugesti, todėl pyksta, jei vaikai nori jį žaisti.

Apie trečią šeimą, kurioje auga Dainelė, nesinori ir kalbėti. Čia "negalima" virtęs galas žino kuo. Namiškiai tik iš įpratimo visą laiką šūkauja: "Nelįsk! Neimk! Nesijodyk!" — ir galvoja, kad jau auklėja. Beveik visada vadovaujamasi nuotaikomis: gera nuotaika — viskas galima, bloga — niekas nebegeirai, nieko nebegalima. Vaikai nuolat girdi "negalima", bet žino, kad viskas galima. Reikia tik stipriau panorėti.

Dažnai vaikams atrodo, kad tų "negalima" labai jau daug. Tiesiog neįmanoma visų įvykdyti. Būtinai dalį reikia sulaužyti. Kitaip nepajudėsi, jokios savo iniciatyvos neparodysi. Ir iš dalies vaikai teisūs. Suaugusiam žmogui ir tai viskas iš rankų krinta, jeigu nuolatos ant jo šaukia ar be skaičiaus duoda pastabas. O čia juk vaikas...

Aš niekam nepuoselėju nei keršto, nei pagiežos. Nemėgstu tartiufų, fanfaronų, kvailių, melagių. Bet šiuos tikrai ignoruoju, ir man vis tiek, ar toks žmogus man skersai kelio praslenska, ar karvė aukštai ragus iškėlusį praeina, ar šuo uodegą pabrukęs prabėga.

J. Aistis

Kada žmogus sensta?

Medikas

Žmogaus amžių mes matuojame metais. Ruošiant jaunimo kongresus, vis iškyla klausimas, iki kiek metų dar skaitosi jaunas, o kada jau reikia laikyti žmogų senu. Į tokį klausimą atsakymas beveik neįmanomas. Ar žinote, kada žmogus pradeda senti? Nuo penkiolikos metų!

Pirmiausia pradeda senti nervų sistema ir psichika. Nuo 15 metų ima silpnėti regėjimo, klausos, uoslės, lytėjimo ir skonio organai: pasaulis pradeda atrodyti ne toks ryškus, įvairiaspalvis ir šviesus. Po 20 metų ima silpnėti aktyvumas, mąstymo, intelekto lankstumas. Po 30 metų jausmai ir potraukiai palaipsniui ima blėsti... Tiesa, visa to mes nepastebime, nes psichiškai senti — tai viena, o fiziškai — kita. Iki pačios giliausios senatvės mūsų psichika vis tvirtėja, darosi sudėtingesnė, ir dvasinis gyvenimas tampa turtingesnis, nors kūnas jau vysta. Pavyzdžiui, mąstymas darosi ne toks aktyvus, bet užtai žmogus moka geriau mąstyti, moka greičiau rasti reikalingus atsakymus. Jausmai darosi silpnesni biologiškai, be užtai sudėtingesni, gilesni. Jie gali susilieti į kompleksą, stiprindami vienas kitą, ir todėl jie mus labiau veikia. Be to, skirtingai nuo biologinės, psichinė jaunystė gali vėl "sugrįžti", yra galimas psichinis atjaunėjimas, gali ateiti antroji ir trečioji jaunystė. Jaunystę galima atgaivinti, užsikrėsti jaunatviška psichine būseną.

Kartais atbukusių jausmų žmogus turi guvę protą, o susilpnėjusio proto žmogus — gana aktyvius ir gilius jausmus. Iš to

galima suprasti, kodėl jauni žmonės kartais būna dvasiškai pasenę, o seni jaučiasi jaunatviškai. Vadinasi, dvasiškai pasenti galima įvairiame amžiuje.

Senatvės esmė — toli gražu ne lėtas vytimas. Senas žmogus — tai ne nusilpęs suaugęs asmuo, o kokybiškai naujas žmogus su daugybe privalumų ir su kai kuriais trūkumais. Kad geriau suvoktume, kas yra senatvė, išvardinsime charakteringesnes vyresnių ir senų žmonių ypatybes, suskirstydami jas į *praradimus* ir *atradimus*. Pamatysime, kad kas iš paviršiaus gali atrodyti praradimas, mūsų psichikoje gali peraugti į dvasinį praturtėjimą.

Praradimai

Vėlyvesniame amžiuje jie ypač ryškėja, jungiasi į kompleksus. Silpsta atskirų jutiminių organų aštrumas. Mažėja jutiminis pasitenkinimas. Silpnėja atmintis, ypač užmirštami nauji, neseniai atsitikę įvykiai. Praeities įvykiai bei išpūdžiai paprastai atmintyje išsilaiko ilgai ir neblogai atsimenami. Dėl to gali šiek tiek pasikeisti pasaulio, savęs ir žmonių supratimas. Atbunka intelektas, nes silpsta atmintis ir mąstymo aktyvumas. Senas žmogus dėl to ima teikti pirmenybę žinomoms ir paprastoms situacijoms. Iš čia atsiranda senų žmonių konservatyvumas. Silpnėja, kaip jau minėjome, jausmų intensyvumas, ypač sudėtingesnių (altruistinių, moralinių), silpnėja ir žmogaus ambicija.

Tačiau primityvesni jausmai, kaip pvz. egoizmas, gali net sustiprėti, nes jų nebetramdo kilnesni jausmai. Silpsta seksualumas. Neretai pasireiškia jausmų dvilypumas: nors jausmai silpni, bet jie greitai "įsiliepsnoja". Sumažėja bendras aktyvumas, poreikiai ir bendravimas su kitais žmonėmis. Sociologai apskaičiavo, kad labai jauni žmonės bendravimui sugaišta per savaitę po 50 valandų, subrendę — po 30, o senukai — tik po 10.

Senų žmonių kritiškumas savo ir savo klaidų atžvilgiu pastebimai susilpnėja, jiems nustojus aktyviau bendrauti su visuomene. Jie linkę pervertinti savo nuopel-

nūs prieš vaikus, gimines, visuomenę. Jausdami, kad jų amžius jau nebeilgas, pradeda gyventi praeitimi.

Atradimai

Viena didžiausių senatvės vertybių – tai turtinga praeitis, gausybė žinių ir pergyvenimų, patirtis, kuri kaupėsi per visą gyvenimą. Tai nepaprastai praturtina mūsų psichokosmosą, paverčia žmogų išskirtinai psichine ar dvasine būtybe. Tai pasiekama dar ir tuo, kad seni žmonės atsipalaiduoja nuo nepalankių išorinio pasaulio veiksnių, kuriems jie darosi jau nebejautrūs; nuo potraukių, nuo daugelio poreikių, kuriuos anksčiau būtinai reikėdavo patenkinti; jie nebeturi daugelio jausmų, ambicijų ir t.t.

Ypatingai svarbus tas faktas, kad seni žmonės materialiai paprastai nuo nieko nepriklausomi. Visa tai sudaro sąlygas žmonių tapti išmintingu, objektyviu, laisvai disponuoti savo dvasiniais turtais, lavintis ir tobulėti. Trumpai tariant, žmogus pasiekia tai, apie ką svajojo visą gyvenimą. Ypač tai pavyksta tam, kas savo psichinio aktyvumo dėka dar tiek nėra susenęs, kad nebegalėtų pasinaudoti visais tais privalumais ir galimybėmis.

Dabar žmogus gali išsiugdyti labai daug gerų ypatybių ir atsikratyti nepageidaujamų. Norime pabrėžti, kad čia reikalingas tam tikras dvasinis aktyvumas, paties žmogaus noras ir valia. Senas žmogus pasiekia tobulumą tik todėl, kad jo trokšta sąmoningai, išnaudodamas senyvo amžiaus privilegijas, o ne automatiškai, nebetekdamas galimybės "nusidėti" ar dėl to, kad su jo amžiumi nusilpo kai kurie potraukiai.

Būtina pastebėti dar keletą pakitimų senstančių ir senų žmonių psichologijoje – tai sudėtingi, komplikuoti pasikeitimai. Jie atsiranda arba dėl netolygaus psichikos senėjimo, arba dėl sudėtingo psichikos mechanizmo pusiausvyros sutrikimo. Pavyzdžiui, nors apskritai pagyvenusių žmonių potraukiai apsilpsta, bet lytinis potraukis gali sustiprėti. Toks žmogus susidomi erotiniais dalykais, suaktyvėja kai kurie jo jaus-

mai, o turint atitinkamą objektą, pasireiškia vėlyva meilė, antroji arba trečioji jaunystė.

Kitas pavyzdys. Išėję į pensiją, įsigiję materialinę nepriklausomybę, atsipalaidavę nuo profesionalios aplinkos varžtų, senesni žmonės darosi daug atviresni, savarankiškesni. Kartais į senatvę žmonės, manydami, kad jų gyvenimas iki šiol buvo neteisingas, ir norėdami išbandyti kitokį, dažnai visai skirtingą, iš esmės pakeičia savo gyvenimo būdą ir net kai kuriuos charakterio bruožus. Dorovingi, rimti žmonės ima elgtis nemoraliai, lengvabūdiškai savo vaikų, vaikaičių ir giminių siaubui, ir atvirkščiai – lengvabūdziai pasidaro rimti, dori, jie piktinasi tokiais žmonėmis, kurie neturi nė pusės tų "nuodėmių", kurias jie patys neseniai darė.

Būtinai reikia paminėti dar vieną svarbų vyresniųjų bruožą: jie dažniau, negu kito amžiaus žmonės, sensta sąlygiškai, visuomeniškai – vienoje ar kitose visuomeninio gyvenimo srityse. Greitas dabartinio gyvenimo tempas, įvairios mokslo bei meno naujovės, visuomeninių santykių pasikeitimai seniems žmonėms atrodo pernelyg greitai, ir jie sensta sąlygiškai, nebeturėdami galimybės taip pat greitai pasikeisti ar prisitaikyti, kaip prisitaiko vaikai ir jauni žmonės. Dėl to gali kilti konfliktai su realiu pasauliu, su prisitaikiusiais prie jo žmonėmis, pagaliau su pačiu savimi.

Suprantant šias vyresniųjų žmonių ypatybes, nesunku įsivaizduoti, su kokiais sunkumais jie susiduria ir kaip dažnai tai atsitinka. Ypatingai sunku tiems, kurie neteisingai žiūri į savo senatvę: nesupranta jos, stengiasi ją ignoruoti, paniškai kapituliuoja prieš jos praradimus, nemoka persiorganizuoti. Jeigu žmogus nekreipia dėmesio į tai, kad jis keičiasi, kad sulėtėja jo reakcija, mažėja aktyvumas, kad jis darosi konservatyvesnis, kad seksualiniu požiūriu jis negali būti toks patrauklus, koks buvo anksčiau, jeigu visomis keturiomis stengiasi "išsilaikyti buvusiam lygyje", konkuruoti su jaunais tose srityse, kur jie aiškiai jį pralenkia, žinoma, kad nuo tokio "jaunatviško"

elgesio žmogus pervargs. Gal net paluš, kris į neviltį, depresiją.

Nelengva žmogui, bijančiam senatvės, įsivaizduojančiam senatvę kaip fizinį ir psichinį sunykimą. Ta baimė sukelia psichinio aktyvumo sumažėjimą, realią psichinę degradaciją ir anksyvią senatvę. Dar labiau pablogėja senstančio žmogaus padėtis, kai jis automatiškai dėl amžiaus netenka tvirtų pozicijų šeimoje ir visuomenėje. Labai liguistai reaguoja kai kurie vyrai, netekdami šeimos galvos pozicijų ir autoriteto, o moterys — ryšio su šeima.

Šį straipsnį dedame į jaunimo skyrių, manydami, kad čia pareikštos mintys padės jaunimui labiau suprasti vyresnius ir senstančius žmones ir objektyviau žiūrėti į senatvę, nes, kaip pradžioje buvo paminėta, žmogus jau pradeda senti nuo 15 m. amžiaus. Žmogus — tai lyg sausroje auganti gėlė: dar neišsiskleidžia kaip reikiant jos žiedas, o jau ji pradeda vysti ir džiūti. Bet žmogus vis dėlto yra aukštesnis tvarinys už gėlę — savo dvasinėmis galiomis jis, ir ilgo amžiaus sulaukęs, gali būti jaunas.

Lietuvybės estafetė

M. D. E.

Tauta gali daug prarasti, išgyventi daugybę katastrofų ir vėl prisikelti; kai praranda sielą, ji praranda viską, ir nebeprisikelia.

Pr. Gaidamavičius

Esame jau ne kartą girdėję, kad per mažai viešumoje, ypač jaunimo tarpe, diskutuojama lietuvių išeivijos ir ypač lietuvių jaunuolio pareigos bei uždaviniai Lietuvos reikalams. Dėl to kai kurių ir buvo sukritikuotas paskutinis PLJ kongresas, kad jis buvęs betikslis ir be jokių svarbesnių nusprendimų. Turėdamas gana daug įtakos jaunimui, kongresas neišnaudojo progos jį uždegti, sustiprinti lietuvišką dvasią, suformuluoti jo pareigas Lietuvai ir paskui konkrečiai jas vykdyti. Jaunimo atmintyje pa-

siliko tik socialiniu bendravimu užmegztos pažintys. Tai, žinoma, taip pat svarbu, bet tai nebuvo pagrindinis kongreso tikslas.

Svarbiausias uždavinys jaunimui — tautos išlaisvinimas

Tikrai reikia džiaugtis, kad Fronto Bičiuliai 1973 m. gegužės mėn. suruošė simpoziumą, kuriame jaunimas dalyvavo, dėstė bei diskutavo mintis apie savo įsipareigojimus okupuotajai Lietuvai ir jos jaunimui. Čia buvo bent iš dalies atlikas tas didelis darbas — išbudintas jaunimas savo pareigoms. Simpoziumas dar buvo ir dėl to nudingas, kad ne vyresnioji karta, kaip paprastai, bandė jaunimui diktuoti, ką jis privalo ir ko neprivalo daryti, bet pats jaunimas galėjo išgirsti savo draugus dėstant jų pačių idėjas ir jausmus Lietuvos atžvilgiu.

Besiklausant įvairių pasisakymų, o drauge pareiškiant ir savo mintis, buvo prieita išvados, kad svarbiausias jaunimui uždavinys yra tautos išlaisvinimas. Iš tikrųjų gal tai ir yra pati didžiausioji jaunimo pareiga, bet labai sunku suprasti, kaip jaunimas gali galvoti ir stengtis nukreipti visas savo jėgas į tą didžiausią uždavinį, jeigu jis nekreipia pakankamai dėmesio net į kitas daug mažesnes savo pareigas išeivijoje. Jeigu nejauti savo pareigos lietuvybei, gyvendamas lietuviškoje aplinkoje išeivijoje, sunku net įsivaizduoti, kaip galima turėti stipresnį tautiškumo jausmą okupuotai Lietuvai. Tokį tikslą be tam tikros lietuviškos "treniruotės" sunku pasiekti. Kaip sportininkas negali iškart pasiekti aukščiausią rezultatą be nuolatinio ruošimosi ir be fizinio bei dvasinio susitelkimo, taip ir lietuvis jaunuolis turi pamažu bręsti lietuviška dvasia, vykdydamas visa tai, kas sudaro lietuviškumo esmę. Šios lietuviškumo žymės yra: kalba, papročiai, kultūra ir t.t. Jis turi pažinti Lietuvos praeitį ir būti susipažinęs su dabartine padėtimi. Toks lietuviškas brendimas yra lyg estafetė, kur negalima nė trumpam momentui padėti gairelės, bet reikia ją, sukaupus visas jėgas, nešti ir perduoti kitiems. Lietuviškame darbe yra būtinas tęstinumas.

Jaunimo lietuviybės išlaikymas

Tad ką daryti, kad mūsų jaunimas išlaikytų lietuviybę? Tėvai, mokykla, organizacijos tuo labai sielojasi, bet aplinka ir oportunizmas šias pastangas kartais paverčia niekais. Jaunimas dažnai neišlaiko pusiausvyros ir lyg pakimba ore. Kai kas gal pasakys, kad mūsų jaunimas jaučia savo pareigas lietuviybei, nes vis dar tebeegzistuoja jaunimo organizacijos, klubai, ansambliai, ruošiami šventės, kongresai, stovyklos. Gerai, bet galima paklausti, dėl ko vis mažėja mokinių skaičius lituanistinėse mokyklose, vis mažiau jaunimo skaito lietuvišką spaudą, vis mažiau pasitaiko lietuviškai kalbančių. Keistai skamba, kai mes kartais didžiuojamės, o net ir spaudoje parašome, kad tas ar kitas jaunuolis kalba lietuviškai. Ar ne juokinga stebėtis ir didžiuotis, kad lietuvis kalba lietuviškai? O kaipgi kitaip jis turėtų kalbėti?

Tur būt, geriausiai lietuviškoje veikloje galėtų pasireikšti mūsų vidurinioji karta. Jie dar gerai lietuviškai kalba, nes baigę lietuvių gimnazijas, o universitetus jau baigę čia, išeivijoje. Jie yra pajėgūs ir ekonomiškai. Bet kur jie dingę? Juk gal tik trečdalis jų yra pasilikę lietuviškoje visuomenėje, o kiti pražuvę, nubyrėję. Tai matant, net bangu pagaltoti, kiek dabar studijuojančio lietuvių jaunimo dar pasiliks purenti lietuviškos dirvos.

Tad verta tikrai rimtai susirūpinti mūsų ateitimi. Dabar dar vis dėlto yra nemaža jaunimo, kovojančio už mūsų idealus, dirbančio lietuviybei ir tautos išlaisvinimui. Tai yra džiugu, tai įžiebta mūsų širdims vilties kibirkštėlė. Šis jaunimas yra vertas pagyrimo ir pagarbos. Jo pastangas reikia remti, kad nepritrūktų pasiryžimo ir toliau.

Jaunimas nori konstruktyvios kritikos

Atrodo, kad dabar jaunimas yra per daug lepinamas ir giriamas. Giriamas, kai pagyrimo užsitarnauja, bet taip pat giriamas, kai girti nėra už ką. Tai yra blogai. Visuomet reikia girti, kas girtina, ir peikti, kas peiktina. Jaunimą reikia objektyviai įvertinti, be reikalo neužstoti, jo darbų ir veiklos nepagąžinti.

Reikėtų viešai ir spaudoje, ir per radiją iškelti jaunimo problemas, jo trūkumus, padėti jam konstruktyvia kritika susiprasti ir pataisyti pasitaikančias klaidas. Spaudoje yra daug rašoma apie jaunimo veiklą ir susirinkimus, bet reikėtų kartais parašyti, kad skaičius tų, kurie tokia veikla domisi, vis mažėja, kad susirinkimuose vyrauja anglų kalba. Jeigu noras kalbėti lietuviškai ir prisijungti prie lietuviškos veiklos vis mažėja, tai sunku tikėtis, kad ateityje lietuviškasis jaunimas perimtų tėvų darbus ir tęstų lietuviybės išlaikymo ar Lietuvos laisvinimo veiklą. Daugelis bijo jaunimą pakritikuoti dėl to, kad jo visai neatstumtų nuo lietuviškosios veiklos.

Pavyzdžiui, organizuojant sportininkų išvyką į Europą, daug apie tai spaudoje rašoma ir per radiją girdima kalbant; prašoma tuos sportininkus remti, kad jie Europos valstybėse galėtų skelbti mūsų tėvynės reikalus ir laimėti Lietuvai draugų. Nuėjus į vieną sportininkų susirinkimą, prieš jiems išvykstant į Detroitą, nustebau, kad per visą susirinkimą vyravo anglų kalba. Angliškai kalbėjo ne tik sportininkai, bet ir vyriausi vadovai su jais tarėsi tik angliškai. Pastebėjau kai kurių tėvų nustebimą ir pagąlvojau, ar jie norės tą išvyką remti. Įdomu, kaip jie kalbės Europoje? Į tai reikia atkreipti rimtą dėmesį, nes kartais mes patys griauiname tuos tikslus, kurių siekti raginame kitus.

Man tik juoką dažnai sukelia ilgiausi aprašymai apie naujas sukurtas lietuviškas šeimas. Iš tų aprašymų atrodo, kad tai pati veikliausia ir lietuviškiausia šeima, pasiryžusi dirbti lietuviybės išlaikymui. Bet praėina kiek laiko, ir niekur tos šeimos veiklos negirdėti. Taip labai greitai dingsta tos lelijos ir ramunėlės, nuvysta dobilėliai. Tokiais keliais nuėjo didelė vidurinėsios kartos dalis, ir dabar pasiliko didelis tarpas tarp senosios ir jaunosios kartos.

Rašytoja Birutė Pūkelevičiūtė viename ateitininkų susirinkime ragino jaunimą nebijoti klaidų ir prie jų prisipažinimo, nes tik tokiu būdu galima subręsti ir tapti stipria, galinga jėga, kuri ne tik išlaikys tautos

Skyrių tvarko JUOZAS VAIŠNYS, S. J.

Patarėjas — PROF. PETRAS JONIKAS

DAŽNIAU PASITAIKANČIOS RAŠYBOS KLAIDOS

Tikrai ta mūsų kalba yra nelengva. O gal mes ją per mažai rūpinamės, per mažai stengiamės geriau ją išmokyti. Užtikti laikraštyje be klaidų kad ir labai trumpą straipsnelį yra retenybė. Jau apie daugelį kalbos klaidų šiame skyriuje esame rašę, bet dabar dar norime alfabeto tvarka surašyti kai kurias dažniau pasitaikančias rašybos klaidas, kad visiems norintiems būtų galima lengviau jas surasti ir, abejojančiams kurio nors žodžio rašyba, patikrinti.

Pirmiausia kursyvu pateiksime klaidingai rašomą žodį, o paskui, po brūkšnio, nurodysime, kaip jis turi būti rašomas. Kur reikės, pridėsime ir trumpą paaiškinimą.

Abiems — abiem. Skaitvardis *abu* yra kilęs iš dviskaitos, todėl jo naudininkas rašomas be s.

akvarijumas — akvariumas. Tai yra lotyniškos kilmės (aguarium) žodis. Be *j* yra rašomi ir kiti panašios kilmės žodžiai: *her-*

dvasia išėivijoje, bet kartu dirbs tėvynės išlaisvinimui. Taip pat ji patarė nenorėti būti amžinai jauniems, kuriems turi būti atleistos visos klaidos. Ateina laikas, kai žmogus turi subręsti savo galvojuimu, elgesiu ir darbais. Tad bręskime ir būkime toji siela, kuri išgyvena visas katastrofas ir kuri vieną dieną sulauks galingo tėvynės prisikėlimo.

bariumas, konsiliumas, mediumas. Tačiau juos reikia tarti taip: *akvarijumas, herbarijumas, konsilijumas, medijumas* (nes i čia nėra minkštinamasis ženklelis).

alei — aliai (= iki, ligi); *aliai* vienas.

aną kart — anąkart. Du žodžiai, kurie, vienam sutrumpėjus, igrja vieno žodžio reikšmę, rašomi drauge, pvz.: *anuomet, kuomet, šiandien, tądien, tuosyk, dusyk, kitkas, ištis, išsyk, popiet, kažkas* (bet: *kažin kas*); *kažkoks* (bet: *kažin koks*), *kažkur* (bet: *kažin kur*), *maždaug* ... Nesutrumpėję žodžiai rašomi skyrium: *aną kartą, be to, šen ten, vis tiek* ... Taip pat skyrium rašomi šie sutrumpėję žodžiai: *gal būt, tur būt.*

apibudinti — apibūdinti (plg. būdas),

ar *gi, bet gi — argi, betgi.* Čia įsidėmėtina labai paprasta taisyklė: su nekaitomais vienaskiemieniais žodžiais dalelytė *gi* rašoma drauge, o su visais kaitomais žodžiais ir su nekaitomais daugiaskiemieniais — skyrium, pvz.: *jis gi, kas gi, visuomet gi.*

asa, asotis — qsa qšotis (kilę iš formų: *ansa, ansotis*).

asocijacija — asociacija (iš lot. *association*) Taip rašomi ir kiti lotyniškos kilmės žodžiai: *repatriacija, variacija*... Tačiau tariama: *asocijacija, repatrijacija, varijacija.*

atelje — ateljė (pranc. *atelier*).

atsieit — atseit (=vadinasi, būtent).

Betkas — bet kas. Einanti su prieveiksmiais ir įvardžiais dalelytė *bei* rašoma atskirai: *bet kada, bet kas, bet katras, bet kiek, bet koks, bet kuris, bet kur.*

bjustas — biustas (pranc. *buste*). Taip rašomi ir kiti pranc. kilmės žodžiai: *biuras, piurė.* Po lūpinių *b, p* nerašomas *j* nė lietuviškuose žodžiuose, pvz.: *piauti, spiauti, bjaurus.* Tačiau tariame: *pjauti, spjauti, bjaurus, bjustas, bjuras.* Kai kurie mūsų kalbininkai minėtus lietuviškus žodžius siūlo rašyti su *j*.

būrės, būriuoti — burės, buriuoti.

Dėliai, vėliai — dėlei (=dėl), *vėlei* (=vėl).

dėlto (tačiau, visgi) skirtinas nuo *dėl to*. Pirmasis yra prieveiksmis, antrasis — žodžių junginys (prielinksnis ir įvardis). Pvz.: *Jis dėl to daug pamokų praleido, kad sirgo;*

bet vis dėlto gerai išlaikė egzaminus. Vadinasi, kai išreiškiama priežastis, tai *dėl to* rašoma atskirai, o kai norima pasakyti *vis dėlto* (= vis tiek, visgi, tačiau) tai rašoma drauge.

diferencijuoti — *diferencijuoti*. Prie tarptautinių žodžių (jų šaknų ir kamienų), besibaigiančių balse i, dažniausiai pridedama priesaga - *juoti*, ne -*uoti*. Pvz.: *asocijuoti*, *repatrijuoti*, *diferencijuoti*. Tad ir iš jų kilę daiktavardžiai rašomi su j: *asocijavimas*, *repatrijavimas*, *diferencijavimas*.

dvejis, trejis — *dvejus, trejus* (metus).

dviems — *dviem*. Skaitvardis *du*, kaip ir abu, kilęs iš dviskaitos, todėl jo naudingas rašomas be s.

Eskyzas — *eskizas* (pranc. *esquisse*).

Faniera — *fanera*.

Gesta, gestantis — *gesta, gęstantis* (bet: *geso, užgesęs*). Esamojo laiko veiksmazodžių *bąla, gesta, glęžta, klęra, mažta, sąla, šąšta, tęžta, žąla* šaknyse rašome vadinamąją nosinę, nes jie yra kilę iš formų: *banla, gensta* ir t.t. Nosinė rašoma ir iš jų išvestų formų šaknyse: *tebąlie, bąląs, bąlant* ir t.t.

grąsinti, gręsia — *grasinti, gresia*,

grysti, grystas — *grįsti, grįstas* (plg.

grindžia, grindys).

Ištikrųjų — iš *tikrųjų*. Skyrium rašomi ir kiti suprieveiksmėję prielinksniniai junginiai: iš *nežinių*, iš *karto*, iš *palengvo*, iš *tiesų*, iš *viso*...

Klijentas — *klientas* (lot. *cliens*), bet tariame *klijentas*.

kopiūra — *kupiūra* (pranc. *coupure*).

koptacija — *kooptacija* (lot. *cooptatio*).

Taip pat rašome: *kooperacija, koordinacija*...

kūbas — *kubas*.

kulvirsčia — *kūlvirsčia* (= kūliais virsti).

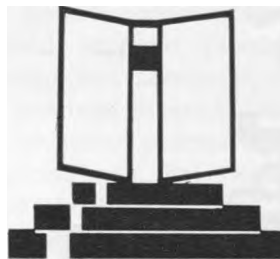
Lasta, ląstelė — *ląsta, ląstelė* (iš: *lansta*)

liūdyti, liūdymas — *liudyti, liudijimas*.

Muzėjus — *muziejus*.

Naturalus — *natūralus*. Taip rašomi ir kiti bendrašakniai žodžiai: *natūra, natūralizmas, natūralistas*.

(Bus daugiau)

Liūnės Sutemos "Badmetis"

Algis Dirda

"Badmetis", Liūnės Sutemos 1972 m. išleistas poezijos rinkinys, yra tikrai nuostabus veikalas. Iš pradžios jis atrodo suskaldytas ir pilnas vidinių prieštaravimų, dažnai beprasmis ir net įkyrių, bet po pakartotino skaitymo jo dalys viena prie kitos artėja, lyg augančios ląstelės, kol suauga į organišką visumą. Rinkinys tampa neskaidomu vienetu, tiesa, daugiaprasmiu ir vis tiek neišspręstu, bet tai vien dėl to, kad ir pats žmogus bei gyvenimas yra daugiaprasmis ir pilnai nesuprantamas.

Tiesioginė šio rinkinio tema yra išeivija, palikimas ir kartu nepritapimas kitur. Tai išeivija ne būtinai turi būti suprasta išeivija iš Lietuvos ar kurios kitos šalies, bet bendriausia prasme — kaip palikimas ko nors brangaus ir mielo, nes šiame veikalė nėra įsakmiai kalbama apie išeiviją, o tik apibūdinama ilgesio, palikimo, sudegimo ir nusikaltimo jausmo metaforom. Tai sudaro labai lanksčios ir laisvos formos visumą, kurią pats skaitytojas turi savo pastangomis sujungti į glaudesnę vienetą. Bet tai ir yra svarbi šio veikalo patrauklumo dalis.

Poetė pradeda rašyti apie palikimą, ar išeiviją, kaip įvykusį faktą, kuri jį priima tokį, koks jis yra, visai nenagrindama, ar tai gerai, ar blogai, taip pat neina į pigius trafaretinius prisiminimus ar sentimentalumus. Iš tų laikų lieka tik "atsiminimų rūbas", "medinės klumpaitės" ir "praeities vaizdeliai" — tai vien tik užuominos. Tai jau nesvarbu. Ji domisi tuo, kas yra tu

"praeities vaizdelių" dvasinės pasekmės.

Pirmame puslapyje keliais žodžiais ji iškart išvysto visą sielvarto ir abejonės gilumą:

Teišzarsto juos —

Smagu, kaip niekad smagu.

Ir aš išeinu.

Nėra jokios abejonės, kad visai nesmagu, o tik toks posakis, kad smagu. Jis tik parodo, kaip labai nesmagu. Šis posakis parodo ne tik skausmą, bet nurodo ir tolimesnę šio veikalo kryptį. Tas skausmas neturi būti tik jausmas, kuris žmogų užklumpa, bet turi būti siekiamas — "*Laikas deginti*" ir "*Laikas degintis*". Atrodo, kad tokiame veiksmo poetė mato tam tikrą pergalę ar žmogaus kilnumą, nes ji rašo:

Ar ne gera,

kad ... amžinai ugniai rusenant,

net akyse sausra?

Čia atrodo ne ironija, kaip ankstyvesniajame posakyje, bet tiesioginė mintis. Čia lyg parodyta išeitis iš tos sąžinės įtampos ir to neįvykdomo troškimo,

kad nereikėtų palikti ir atiduoti jų,

kad nereikėtų ilgėtis namų.

Čia yra siūloma išeitis, kad galima pasilikti "Niekieno žemėje" ir pagrindinė šio veikalo dalis yra šio pasiūlymo pateisinimas, tos žemės atvaizdavimas ir lyg savęs ir skaitytojo įtikinimas, kad yra įmanoma tai pasiekti, kad turi būti įmanoma gyventi "Niekieno žemėje".

Bet atrodo, kad poetė to nepasiekia. Ta "Niekieno žemė" pasilieka neapibūdinta. Atrodo, kad jos neįmanoma apibūdinti. Ir kaip tik čia, negalint apibūdinti ir įtikinti, yra šio veikalo pagrindinis įdomumas ir prasmė.

"Badmetyje" nepasisiekimas suvesti poezijos vaizdingumo su "Niekieno žemės" pasiekimu yra iškalbus, ir pats rašymo procesas tampa centrine poezijos dalimi.

Knygoje yra įvairių trūkumų, iš kurių galima paminėti per dažną tiesioginių prieštaravimų vartojimą: "metas susideginti ir išlikti", "visa buvo melas — visa buvo tiesa". Jie sumažina šios priemonės efektingumą ir ten, kur ji reikšminga ir būtina.

Skyrių tvarko DANUTĖ BINDOKIENĖ

SUTEIKĖ TEISĘ GRĮŽTI LIETUVON...

Kažkoks K.B. su grupe turistų 1969 metais nuvažiavo Jugoslavijon. Iš ten, neva labai, netyčia, tik pigių prekių ieškodamas, pateko Italijon. "Mane Italijon pastūmė gobšumas — troškau pigių skudurų", nusižeminęs teisinasi žmogus, o jį "Tiesa" (1973, nr. 115) vadina didžiausiu tėvynės išdaviku, niekšu, nesigaili pikčiausių žodžių. Po trejų metų užsienyje K. B. nusprendė grįžti Lietuvon, atlikti bet kokią bausmę, prisipažinti kaltu, nužemintai visų atsiprašinėti ir vėl gyventi su savo šeima. Tikrąsias tokio nuosprendžio priežastis sunku iš straipsnio ("Savanoriška ištremtis") suvokti, tačiau gyvenimą laisvajame pasaulyje jis piešia juodžiausiomis spalvomis: kentęs alkį, šaltį, policijos persekiojimus ir, žinoma, neapsakomą sąžinės graužimą, kad išdavęs Tėvynę. Tas "tėvynės išdavimas" kartojamas daugelį kartų, ir vargšą K.B. išdaviku vadina visi, pradedant straipsnio autorium, baigiant senojo kolūkio buvusiais bendra-

Kartais jaučiamas per ryškus formos elementas, kaip pvz. linksniavimas žodžio "akmuo".

Geriausias "Badmečio" apibūdinimas yra pačios paskutinės eilutės:

Badmetis —

viskas tapo valgoma...

Ir kodėl turėčiau išsaugot tave?

Tačiau neatsakyta į klausimą, ką išsaugot.

darbiais. Kyla klausimas: kodėl to "laisvojo krašto" "laisvas pilietis" negali laisvai išvykti į užsienį ir, ten kiek pagyvenęs, vėl namo grįžti? Kodėl žmogus verčiamas atlikti viešą išpažintį už tai, kas bet kuriame pasaulio krašte yra visai natūralu? "Mane tardė, Lietuvon grįžus. Pasakė, kad užvesta byla. Viską sąžiningai išpasakojau..." Ne tik išpasakojo, bet viešai ir garsiai pasmerkė kapitalistinius kraštus, jų gyvenimo būdą, prižadėdamas niekuomet daugiau iš Lietuvos kojos nekelti. "Už pačius didžiausius pinigus nenorėčiau gyventi kapitalistiniame pasaulyje. Jeigu kas ten ir surištą nuvežtų, vis tiek pabėgčiau ir grįžčiau į Tėvynę".

K.B. gavo leidimą grįžti, o jo išpažintį suteikė geros medžiagos propagandai, "kitiems pamokyti", kad pro geležinę tvorą nesidairytų. "Aš dėkingas tarybinei liaudžiai, tarybinei vyriausybei, kad manęs neatstūmė, kad leido grįžti į gimtinę, ištaisyti didžiausią gyvenimo klaidą", nužemintai kartoja K.B.

STUDENTIŠKOS ATOSTOGOS

Pasibaigus mokslo metams, Lietuvos studentai ir moksleiviai išsiskirstė po 135 darbo ir poilsio stovyklas, esančias ne tik Lietuvoje, bet ir Rusijoje.

GINTARAS PARYŽIUJE

Š.m. vasaros pradžioje Paryžiuje buvo suruošta Lietuvos gintaro ir jo dirbinių paroda. Parodoje buvo daugiau kaip 600 gintaro dirbinių ir natūralių pavyzdžių. Buvo demonstruojamas gintaro apdirbimo procesas specialiomis staklėmis. Ateityje numatoma suruošti Lietuvos meistrų kilimų ir liaudies medžio skulptūros parodas, nes Paryžiuje sulaukta didelio susidomėjimo.

MODERNAUS LINO MODERNIOS KANČIOS

Kai seniau močiutės norėdavusios sugraudinti anūkėlius, pasisiūlydavo pasekti "Lino kančios" pasaką. Štai dabar "Tiesa" (1973, nr. 127) skaitytojams seka modernią anos lino kančios pasakos versiją arba:

kas atsitinka su linais, kad fabrikai užtenkamai siūlų nepagamina?

Per eilę metų buvo išauginama per mažai linų, bet 1971 m. derlius buvo geresnis, o pernai — visai pakankamas, ir "planai įvykdyti". Taigi kolūkiai savo paskirtį bent patenkinamai atliko, o kaip toliau? Lengvosios pramonės ministerija prastai vykdė vyriausybės nutarimus. "Daugelį metų, taip pat ir 1972-aisiais, linų apdirbimo fabrikai apskritai nevykdė tiek stiebelių mirkymo, tiek linų pluošto gamybos planų, o gamybiniai pajėgumai buvo išnaudojami tik 50-60 procentų".

"Nors linų fabrikams stinga darbo jėgos, daug darbo laiko prarandama dėl technologinių ir energetinių įrengimų gedimo, darbo drausmės pažeidimų".

Lengvosios pramonės ministerija planuoja, kad visi linų stiebeliai būtų perdirbti iki naujo derliaus, bet taip niekuomet neatsitinka. "Kaip ankstesniais metais, taip ir pernai, prasidėjus naujo derliaus supirkimui, dar gulėjo neperdirbta seno derliaus 8,5 tūkstančių tonų". Ta linų žaliava, dažnai sukrauta neapdengtose stirtose, supūva, sugenda, fabrikai nepaiso patarimų, laiku nepasiruošia naują žaliavą priimti.

Š.m. pavasarį kolūkiai buvo raginami dar didesnius plotus apseiti linais, išauginti geresnį derlių, o kai reikės jį fabrikams perduoti, vėl prasidės "moderni" lino kančia.

A. JANKŪNAITĖS LAIMĖJIMAS

Iš Peru sostinės Limos A. Jankūnaitė parsivežė krepšinio pasaulio čempionės medalį. Ji ten žaidė su sovietų rinktine ir šį titulą iškovojo jau antrą kartą. Angelė Jankūnaitė yra vilnietė.

"LAIŠKŲ LIETUVIAMS" KONKURSAS parašyti straipsniui, tema "KAS PADEDA IR KAS KENKIA IŠLIKTI LIETUVIŠKAJAI IŠEIVIAI", baigsis š.m. gruodžio 15 d. Dabar, atostogų metu, yra gera proga apie temą pagalvoti ir parašyti. Plačiau apie konkursą galima rasti pereiname numeryje.

ATSIŪSTA PAMINĖTI

Liūnė Sutema. BADMETIS. Eilėraščiai. Aplanką piešė Dalia Lukošiušaitė. Išleido Jūrų Skautijos korporacija "Gintaras" 1972 m. 82 psl., kieti viršeliai, kaina nepažymėta.

Vladas Šlaitas. PRO VYŠNIŲ SODĄ. Eilėraščiai. Aplanką piešė Danguolė Stončiūtė. Išleido "Ateitis" 1973 m. 70 psl., kieti viršeliai, kaina nepažymėta. Knygą galima užsisakyti šiuo adresu: Mrs. M. Bajorūnienė, 17689 Goldwin Drive, Southfield, Mich. 48075.

Živilė Bilaišytė. ŽAISKIM IEŠKOJIMĄ. Eilėraščiai. Išleido Pedagoginis Lituanistikos Institutas Čikagoje 1973 m. Redagavo A. Dundulis. Viršelį piešė Danguolė Stončiūtė. Mecenatas — ČALM 1972-1973 mokslo metų abiturientai. 40 psl., kaina nepažymėta.

Vincas Trumpa. NAPOLEONAS BALTIJA AMERIKA. Istorinės sintezės bandymas. Aplankas Vytauto O. Virkau. Išleido Algimanto Mackaus Knygų leidimo fondas 1973 m. Kieti viršeliai, 152 psl., kaina 6 dol.

Dr. Stasys Jankauskas. VETERINARINĖ MEDICINA NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE. Išleido Lietuvos Veterinarijos Gydytojų draugija tremtyje 1973 m. Kieti viršeliai, 338 psl., kaina nepažymėta.

ŽIEMOS ŽIEDAI. Moksleivių metraštis 1972-1973. Redagavo: Ramunė Kubiliūtė, Viktoras Sidabras, Daiva Barškėytė, Dalia Bilaišytė, Leoną Bradūnaitė, Danutė Saliklytė. Metraščio globėjai: Juozas Masilionis ir Rimas Černius. Išleido Čikagos Aukštesnioji Lituanistinė Mokykla. 96 psl., daug iliustracijų.

PALIKTOS PĖDOS. Moksleivių metraštis. 1972-1973 mokslo metai. Viršelis — dail. Petro Aleksos. Techninė priežiūra — Sigito Ramono. Piešiniai — Aukštesniosios mokyklos mokinių. Išleido Kristijono Donelaičio Lituanistinė Mokykla. Nuotraukos — Vaclovo No-reikos ir Algio Liepo, VIII kl. mokinio. Didelis formatas, 114 psl.

PIRMIEJI ŽINGSNIAI. K. Donelaičio Lituanistinės mokyklos mokinių laikraštėlis, 1973 m. nr. 5.

ŠV. PRANCIŠKAUS VARPELIS, 1973 m. nr. 5. Tėvų Pranciškonų leidžiamas mėnesinis religinio-patriotinio turinio žurnalais, šiais metais švenčias 50 metų sukakti. Redaktorius — T. Viktoras Gidžiūnas, O.F.M. Kaina metams 3 dol.

LITUANUS, Vol. 19, No. 1. Redaguoja: J. A. Račkauskas, Antanas Klimas, Tomas Remeikis. Administracijos adresas: P.O. Box 9318, Chicago, Ill. 60690.

NAUJOJI VILTIS, 1973 m., nr. 5. Politikos ir kultūros žurnalas. Leidžia Lietuvos Studentų Tautininkų korporacija Neo-Lithuania ir Amerikos Lietuvos Tautinė sąjunga. Administracijos adresas: 7150 S. Spaulding Ave., Chicago, Ill. 60629." Prenumerata 5 dol. metams. Atskiras numeris — 3 dol.

LIETUVIS ŽURNALISTAS, nr. 3(9). Lietuvos Žurnalistų sąjungos neperiodinis leidinys. Redaguoja Vytautas Kasniūnas. Administracijos adresas: 2534 W. 69th St., Chicago, Ill. 60629.